

ТӨРИЙН МЭДЭЭЛЭЛ

(ХУУЛЬ, ТОГТООЛ, ЗАРЛИГ,
ШИЙДВЭР, НИЙТЛЭЛ—ХУУЛИЙН
ТАЙЛБАР)

Монгол Улсын Их Хурлын Тамгын газар

№ 1993 оны 12 сар

№ 8 (19)

ГАРЧИГ

Хуудасны дугаар

I. МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

1. Бензиний хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай
Монгол Улсын хууль	923
2. Аж ахуйн нэгж, байгууллагын орлогын албан татварын хуульд
нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай Монгол Улсын хууль	928
3. Хүн амын орлогын албан татварын хуульд нэмэлт, өөрчлөлт
орлуулах тухай Монгол Улсын хууль	929
4. Онцгой албан татварын хуульд өөрчлөлт оруулах тухай
Монгол Улсын хууль	931
5. Монгол Улсын 1994 оны төвлөрсөн төсвийн тухай хууль	932
6. Орлогыг нь тухай бүр тодорхойлох боломжгүй ажна,
үйлчилгээ, хувьараа эрхэлгч иргэний орлогын албан
татварын тухай Монгол Улсын хууль	934
7. Онцгой албан татварын хуульд өөрчлөлт оруулах
тухай Монгол Улсын хууль	939
8. Монгол Улсын Цэгдэгийн байгууллагын тухай хууль	940
9. Хууль хүчингүй болсонд тооцох тухай Монгол Улсын хууль	963
10. Монгол Улсын Засгийн газрын тухай хуульд нэмэлт
орлуулах тухай хууль	964
11. Монгол Улсын эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийн 1994 оны
үндсэн чиглэлийг батлах тухай № 88	965

II. МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТОГТООЛ

2. Монгол Улсын Их Хурлын 1994 оны төсвийн тухай № 89	966
3. Монгол Улсын Үндсэн хуулийн цэцгийн 1994 оны
төсвийн тухай № 90	966
4. Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн 1994 оны төсвийн тухай № 91	967

15. Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 1994 онд баримтлах чиглэлийг батлах тухай № 92	967
16. Монгол Улсын Ерөнхийлөгчөөс тавьсан хоригийн тухай № 93	969
17. Монгол Улсын Цагдаагийн байгууллагын тухай хуулийг хэрэгжүүлэх зарим арга хэлжээний тухай № 94	970

III. МОНГОЛ УЛСЫН ЕРӨНХИЙЛӨГЧИЙН ЗАРЛИГ

18. Журал батлах тухай № 112	972
19. Зарим шүүгчийг албан тушаалаас нь чөлөөлөх тухай № 113	974
20. Зарим шүүхийн шүүгчийг томлох тухай № 114	975
21. Ерөнхий шүүгчийг томлох тухай № 115	976

IV. НИЙТЛЭЛ, ТАЙЛБАР—ЗӨВЛӨМЖ

22. Монгол Улс дахь хууль тогтоох үндэсний ажиллагаа	976
23. Монгол Улсын Цагдаагийн байгууллагын тухай хуулийн зураг, онцлог	982

СЭТГҮҮЛИЙН ЗӨВЛӨЛ:

Ерөнхий эрхлэгч **Н. Ринчигдорж**
 Нарийн бичгийн дарга **Сам. Жаргалсайхан**
 Гиншүүд **Т. Балзансүрэн**
Ч. Бануу

Техник редактор **Т. Сарантуяа**
 Уншигч хянасан **Сам. Жаргалсайхан**
Б. Янжинпалам

Үйлдвэрт шилжүүлсэн 1994 оны 1-р сарын 4-нд,
 Өрнөд 1994 оны 2-р сарын 16-нд, Хэвлэлтэд
 1994 оны 3-р сарын 20-нд, Хэвлэхийн хуудас
 4,25, Хэвлэсэн тоо 1500 ширхэг.

Засгийн газрын хэвлэл: үйлдвэр

МОНГОЛ УЛСЫН
ХУУЛЬ

1993 оны 11 дүгээр
сарын 18-ны өдөр

Улаанбаатар
ХОТ

БАНКНЫ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ
ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл. Банкны хуулийн дараахь зүйл, хэсэг, заалтыг дор дурдсанаар өөрчлөн найруулсугай:

4 дүгээр зүйлийн 3 дахь заалт:

«3) төсвийн эрх захирагчийн шийдвэрээр төсвийн орлого, зарлагыг шилжүүлэх;»

4 дүгээр зүйлийн 9 дэх заалт:

«9) хууль тогтоомжоор хориглоогүй, Монголбанкнаас зөвшөөрсөн бусад гүйлгээ.»

14 дүгээр зүйл:

«14 дүгээр зүйл. Заавал байх нөөцийн хувь хэмжээг
тогтоох

Монголбанк нь арилжааны банкны заавал байх нөөцийн хувь хэмжээг мөнгө-зээлийн бодлогод зохицуулан тогтооно.»

33 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэг:

«2. Банкны дүрмийн сангийн доод хэмжээ 400 сая төгрөг байна.»

44 дүгээр зүйл:

«44 дүгээр зүйл. Хууль тогтоомж зөрчингдөд хүлээлгэх
хариуцлага

1. Банкны тухай хууль тогтоомж зөрчсөн нь эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээргүй бол гэм буруутай этгээдэд Монголбанкны хянан шалгагч дараахь шийтгэл ногдуулна:

1) банкны салбарыг зөвшөөрөлгүй нээсэн бол хууль бусаар олсон орлогыг хурааж 25000 хүртэл төгрөгөөр торгох;

2) банкны бус байгууллага Монголбанкны зөвшөөрөлгүйгээр банкны үйл ажиллагаа эрхэлсэн бол хууль бусаар олсон орлогыг хурааж, 25000 хүртэл төгрөгөөр торгох;

3) банкны тухай хууль тогтоомж болон түүнийг хэрэгжүүлэх талаар гаргасан Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн шийдвэрийг хүндэтгэн үзэх шалтгаангүйгээр биелүүдээгүй бол 25000 хүртэл төгрөгөөр торгох;

4) Монголбанкнаас хийсэн хяналт, шалгалтад саад учруулсан бол 5000—25000 төгрөгөөр торгох;

5) төлбөр тооцооны баримтыг дарагдуулсан буюу гүйлгээг саатуулсан бол 5000—25000 төгрөгөөр торгох;

6) тайлан тэнцэл, мэдээ баримтыг Монголбанкнд зохих журмыг дагуу хугацаанд нь гаргаж өгөөгүй бол 10000—25000 төгрөгөөр торгох;

7) энэ хуулийн 35 дугаар зүйлд заасан шаардлагыг хангаж ажиллаагүй бол 20000—25000 төгрөгөөр торгох.

2. Банкны тухай хууль тогтоомж зөрчсөнөөс учирсан эд хөрөнгийн хохирлыг Иргэний хуулийн дагуу нөхөн төлүүлнэ.

3. Энэ зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасан шийтгэлийг үндэслэлгүй ногдуулсан буюу үндэслэлгүй арга хэмжээ авсан гэж үзвэл захиргааны болон шүүхийн журмаар гомдол гаргаж болно.»

2 дугаар зүйл. Банкны хуульд дор дурдсан агуулгатай дараахь зүйл, хэсэг, заалт нэмсүгэй:

3¹ дүгээр зүйл:

«3¹ дүгээр зүйл. Банкны бус байгууллага банкны үйл ажиллагаа эрхлэхийг хориглох

Банкны бус байгууллага Монголбанкны зөвшөөрөлгүйгээр банкны үйл ажиллагаа эрхлэхийг хориглоно.»

9¹ дүгээр зүйл:

«9¹ дүгээр зүйл. Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн бүрэн эрх, түүнийг хэрэгжүүлэх баталгаа

1. Монголбанкны Ерөнхийлөгч нь дараахь бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

1) банкны үйл ажиллагаатай холбогдох асуудлаар шийдвэр гаргаж биелэлтийг нь хангуулах, банкны тухай хууль тогтоомжийг үндэслэн, түүнийг биелүүлэх зорилгоор банкны ажил, үйлчилгээний талаар нийт арилжаваны, банк дагаж мөрдөх дүрэм, заавар гаргах;

2) эрхэлсэн асуудлаараа Улсын Их Хурлын Байнгын хороод, Засгийн газар, ажлын бусад байгууллагатай шууд харилцаж, Улсын Их Хурлын чуулган, Байнгын хорооны хуралдаанд өөрийн байр суурийг илэрхийлэх;

3) Монголбанкны хөрөнгийн хэмжээнд багтаан түүний нэрийн өмнөөс төлбөрийн баталгаа гаргах;

4) үзүүлсэн ажил, үйлчилгээндээ авах шимтгэл, олгосон зээлдээ ногдуулах хүүгийн хэмжээг тогтоох;

5) Монголбанкны хянан шалгагчийг томлох;

6) банкны тухай хууль тогтоомж болон төрийн мөнгөний бодлогын хүрээнд арилжааны банкуудын үйл ажиллагааг уялдуулан зохицуулах;

7) арилжааны банкны ерөнхий захирлыг сонгох (томлох, чөлөөлөхөд түүний мэргэжил, мэргэшлийн ур чадвар, банкны ажлын туршлага, итгэл хүлээх чадвар болон ажил хэргийн байдал зэрэг асуудлаар хувь нийлүүлэгчидтэй зөвшилцөх, шаардлагатай гэж үзвэл ерөнхий захирлыг өөрчлөх тухай хувь нийлүүлэгчид зөвлөмж өгөх; §

8) арилжааны банкны шийдвэр банкны тухай хууль тогтоомжтой харшилж байвал түүнийг хүчингүй болгох;

9) хууль тогтоомж, өөрийн шийдвэрийн биелэлтийг аж ахуйн нэгж, байгууллагад шалган танилцаж энэ хуульд заасан арга хэмжээ авах, биелэлтийг нь бүрэн хангуулах талаар даалгавар өгч гүйцэтгүүлэх;

10) нийт иргэн, улсын ашиг сонирхлыг эрхэмлэх, төрийн зүтгэлтний ёс зүйн хэм хэмжээг чанд сахих, төрийн албаны нууцыг хадгагах.

2. Монголбанкны Ерөнхийлөгч бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхдээ дараахь баталгаагаар хангагдана:

1) төрийн өндөр албан тушаалтны зэрэг дэвд тохирсон Улсын Их Хурлаас тогтоосон цалин, зайлшгүй шаардлагатай бусад хангамж авах буюу эдэлнэ;

2) уналга, холбооны хэрэгслээр хангагдана;

3) гаднаад байх, зорчих хугацаанд дипломат эрх ямба, тархан эрх эдэлнэ;

4) түүнийг гэмт хэрэг үйлдэж байхад нь буюу хэргийн газарт гэмт үйлдлийнх нь нотлох баримттайгаар баривчилсан бол энэ тухай Улсын Их Хурлын даргад 24 цагийн дотор мэдэгдэнэ. Үүнээс бусад тохиолдолд Монголбанкны Ерөнхийлөгчийг Улсын Их Хурлын зөвшөөрөлгүйгээр нагдан хорих, түүнд шүүхийн журмаар захиргааны шийтгэл ногдуулах, гэр орон, уналга, албан тасалгаа, биед нь үзлэг, нэгжлэг хийхнийг хориглоно;

5) хуулиар тогтоосон бусад баталгаа.

3. Монголбанкны Ерөнхийлөгч бүрэн эрхийнхээ хугацаанд улс, орон нутгийн албан тушаалтаас чөлөөлөгдөнө.

4. Монголбанкны Ерөнхийлөгч нь бүрэн эрхийнхээ хугацаанд хуулиар хариуцуулсан үүрэгт нь үл хамаарах бусад ажил, албан тушаал хавсран эрхэлж болохгүй.»

31 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсгийн 5 дахь заалт:

«5) хувь нийлүүлэгчдийн хурал хуралдах болон төлөөлөн удирдах зөвлөлөөс үйл ажиллагаа явуулах журам;»

35 дугаар зүйлийн 8, 9, 10, 11, 12, 13 дахь заалт:

«8) эх үүсвэртээ багтаан зээл олгоно;

9) Монголбанкнаас тогтоосон арилжааны банкны үйл ажиллагааны шалгуур үзүүлэлтийг биелүүлнэ;

10) жилд олсон ашгийнхаа 5-аас доошгүй хувийг нөөцийн санд шилжүүлнэ. Энэ нөөцийн сангийн хэмжээ нь дүрмийн сангийн хэмжээнээс дээшгүй байна;

11) хувьд зааснаас бусад тохиолдолд харилцагчийн зөвшөөрөлгүйгээр харилцах данснаас нь гүйлгээ хийхгүй байна;

12) харилцагчийн гүйлгээг гүйлгээ хийх өдөрт нь багтаан гүйцэтгэнэ;

13) ашиглаагүй зээлийн хүүг урьдчилан төлүүлэхийг хориглоно.»

41¹ дүгээр зүйл:

«41¹ дүгээр зүйл. Бүрэн эрхт төлөөлөгчийг томилгох

1. Банкны төлбөрийн чадвар муудаж дамнуурч болзошгүй болсон тохиолдолд харилцагчийн эрх ашгийг хамгаалах зорилгоор Монголбанк өөрийн бүрэн эрхт төлөөлөгчийг 6 сар хүртэл хугацаагаар тухайн банкинд томилон ажиллуулж болно.

2. Бүрэн эрхт төлөөлөгчийн ажиллах хугацаанд зөвхөн түүний зөвшөөрөлтэйгээр зээл олгох, зарлагын гүйлгээг гүйцэтгэх, хөөнгө мөнгө тавьж олгох зэрэг үйл ажиллагааг явуулна. Энэ талаар гаргасан бүрэн эрхт төлөөлөгчийн шийдвэрийг тухайн банк, түүний салбар дагаж биелүүлэх үүрэгтэй. Энэхүү шийдвэрийг дагаж мөрдсөнөөс үүсэх хариуцлагыг Монголбанк хүлээнэ.

3. Хэвийн үйл ажиллагаа нь алдагдаж, харилцагчдынхэл эрх ашгийг хохироож байгаа банкныг төлбөрийн чадваргүй болсон тухай нэхэмжлэлийг Монголбанк шүүхэд гаргана.

4. Бүрэн эрхт төлөөлөгчийн ажиллах журмыг Монголбанк тогтооно.»

43^д дүгээр зүйл:

«43^д дүгээр зүйл, Монголбанкны хянан шалгагчийн бүрэн эрх

1. Монголбанкны хянан шалгагч нь банкны тухай хууль тогтоомж, төрийн мөнгөний бодлого болон Монголбанкны дүрэм, заавар, Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн шийдвэрийг банкнаас хэрхэн биелүүлдэг байгаад хяналт тавьж, шалгалт хийнэ. Хянан шалгагч нь улсын байцаагчийн эрх эдэлнэ.

2. Монголбанкны хянан шалгагч нь дараахь бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

1) банкны данс бүртгэл, тайлан тэнцэл, санхүүгийн баримтад хяналт шалгалт хийх, тайлбар, лавлагаа гаргуулж авах;

2) шаардлагатай магадлагаа, баримтын хуулбарыг уг банкны харилцагч аж ахуйн нэгж, банк, санхүүгийн болон бусад байгууллагаас үнэ төлбөргүй гаргуулан авах;

3) аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэдийн банкны үйл ажиллагаатай холбогдох баримтыг шалгаж үзэх;

4) банк, түүний харилцагчийн нууцыг хадгалах;

5) банкны тухай хууль тогтоомжийг удаа дараа буюу ноцтойгоор зөрчсөн, уг зөрчлийг арилгах талаар тавьсан хууль ёсны шаардлагыг биелүүлээгүй тохиолдолд банкны эзэл олгох, түүнийг бэлэн мөнгөөр хангахыг зогсоох, гадаад төлбөр, тооцоо эрхлэх зөвшөөрлийг цуцлах, үйл ажиллагааг нь гүдгэлзүүлэх, банк байгуулах зөвшөөрлийг хүчингүй болгох талаар Монголбанкны Ерөнхийлөгчид санаал тавих. Энэ тохиолдолд тухайн асуудлаар Монголбанкны Ерөнхийлөгч шийдвэр гаргана;

6) хууль тогтоомж зөрчсөн нь гэмт хэргийн шинжтэй байвал холбогдох баримт сэлтийг мөрдөн байцаах байгууллагад шилжүүлэх.»

3 дугаар зүйл. Банкны хуулийн 31 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсгийн 1, 2, 3, 4, 5 дахь заалтын өмнө «1)», «2)», «3)», «4)», «6)» гэсэн дугаар;

35 дугаар зүйлийн 4 дэх заалтын мөрдөн байцаах байгууллагын гэсний дараа «болон Улсын татварын албаны» гэж тус тус нэмсүгэй.

4 дүгээр зүйл. Энэ хуулийн 1 дүгээр зүйлийн «Банкны дүрмийн сангийн доод хэмжээ 400 сая төгрөг байна» гэсэн заалтыг энэ хууль батлагдах өдрөөс өмнө байгуулагдаж улсын бүртгэлд бүртгэгдсэн арилжааны банкуудын хувьд 1995 оны 1 дүгээр сарын 1-ний өдрөөс эхлэн датаж мөрдөнө.

5 дугаар зүйл. Энэ хуулийг 1993 оны 12 дугаар сарын 1-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Монгол Улсын Их Хурлын
дарга

Н. БАГАБАНДИ

МОНГОЛ УЛСЫН
ХУУЛЬ

1993 оны 11 дүгээр
сарын 23-ны өдөр

Улаанбаатар
хот.

АЖ АХУЙН НЭГЖ, БАЙГУУЛЛАГЫН ОРЛОГЫН
АЛБАН ТАТВАРЫН ХУУЛЬД НЭМЭЛТ,
ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл. Аж ахуйн нэгж, байгууллагын орлогын албан татварын хуулийн дараахь хэсэг, заалтыг дор дурдсанаар өөрчлөн найруулсугай:

6 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 1 дэх заалт:

«1) энэ хуулийн 5 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 1-д заасан болон хөдлөх хөрөнгө борлуулсны орлогод:

Албан татвар ногдуулах жилийн орлогын хэмжээ (төгрөгөөр)	Албан татварын хувь хэмжээ
0—900000	15 хувь
900001—2100000	135000 төгрөг дээр 900000 төгрөгнөөс дээш орлогын дүнгийн 25 хувийг нэмнэ
2100001—4500000	435000 төгрөг дээр 2100000 төгрөгнөөс дээш орлогын дүнгийн 35 хувийг нэмнэ
4500001-ээс дээш	1275000 төгрөг дээр 4500000 төгрөгнөөс дээш орлогын дүнгийн 45 хувийг нэмнэ

Албан татварын нийт хэмжээ нь албан татвар ногдуулах орлогын 40 хувиас хэтэрч болохгүй;>

6 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 2 дахь заалтын 2 дахь доголлын 2 дахь өгүүлбэр:

«Энэ хэмжээг тухай бүр Засгийн газраас тогтооно.»

2 дугаар зүйл. Аж ахуйн нэгж, байгууллагын орлогын албан татварын хуулийн 7 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт дор дурдсан агуулгатай 3 дахь заалт нэмсүгэй:

«3. Хувийн өмч дагнасан хоршоо, бүрэн бус хариуцлагатай компани үйлдвэрлэлийн болон ажлын байр бий болгох зориулалттай хөрөнгө оруулалт хийвэл ийнхүү оруулсан хөрөнгөтэй тэнцэх хэмжээний орлого.»

4 дүгээр зүйл. Энэ хуулийг 1994 оны 1 дүгээр сарын 1-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдсүгэй.

Монгол Улсын Их Хурлын
дэргэ

Н. БАГАБАНДИ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

1993 оны 11 дүгээр
сарын 23-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

ХҮН АМЫН ОРЛОГЫН АЛБАН ТАТВАРЫН ХУУЛЬД НЭМЭЛТ ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл. Хүн амын орлогын албан татварын хуулийн дараахь хэсэг, заалтыг дор дурдсанаар өөрчлөн найруулсугай:

7 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг:

«1. Энэ хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсгийн 1, 2, 3, 4,

7-д заасан болон хөрөнгө түрээслүүлсний орлогын дунд дараахь хэмжээгээр албан татвар ногдуулнаг:

Албан татвар ногдуулах жилийн орлогын хэмжээ (төгрөгөөр)	Албан татварын хуви хэмжээ
96001—192000	2 хуви
192001—384000	1920 төгрөг дээр 192000 төгрөгнөөс дээш орлогын дунгийн 5 хувийг нэмнэ
384001—768000	11520 төгрөг дээр 384000 төгрөгнөөс дээш орлогын дунгийн 15 хувийг нэмнэ
768001—1536000	69120 төгрөг дээр 768000 төгрөгнөөс дээш орлогын дунгийн 27 хувийг нэмнэ
1536001—3072000	276480 төгрөг дээр 1536000 төгрөгнөөс дээш орлогын дунгийн 40 хувийг нэмнэ
3072001-ээс дээш	890880 төгрөг дээр 3072000 төгрөгнөөс дээш орлогын дунгийн 45 хувийг нэмнэ

10 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 2 дахь догол:

«Энэ хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсгийн 1-ийн «б»-д заасан орлогын сарын 8000 хүртэл төгрөгт 3.5 хувиар, 8001-ээс дээш төгрөгт энэ хуулийн 7 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасан хувиар албан татвар ногдуулан суутгана.»

2 дугаар зүйл. Хүн амын орлогын албан татварын хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт дор дурдсан агуулгатай 9 дэх заалт нэмсүгэй:

«9) хувиараа эрхлэх аж ахуй үйлдвэр, эдийн засагчидтай хөрөнгө оруулалт хайвэл ийнхүү оруулсан хөрөнгөтэй тэнцэх хэмжээний орлого.»

3 дугаар зүйл. Хүн амын орлогын албан татварын хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсгийн 1 дэх заалтад «24000 хүртэл төгрөгийн» гэснийг «96000 хүртэл төгрөгийн»;

11 дүгээр зүйлийн 3 дахь хэсэгт «дараа оны 2 дугаар сарын 1-ийн дотор» гэснийг «дараа оны 2 дугаар сарын 15-ийн дотор» гэж тус тус өөрчилсүгэй.

1 дүгээр зүйл. Энэ хуулийг 1994 оны 1 дүгээр сарын 1-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдсүгэй.

Монгол Улсын Их Хурлын
дарга

Н. БАГАБАНДИ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

1993 оны 11 дүгээр
сарын 23-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

ОНЦГОЙ АЛБАН ТАТВАРЫН ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЛ

1 дүгээр зүйл. Онцгой албан татварын хуулийн 6 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн хүснэгтийн 5, 6 дахь заалтыг тус тус хассугай.

2 дугаар зүйл. Энэ хуулийг 1994 оны 1 дүгээр сарын 1-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдсүгэй.

Монгол Улсын Их Хурлын
дарга

Н. БАГАБАНДИ

МОНГОЛ УЛСЫН
ХУУЛЬ

1993 оны 11 дүгээр
сарны 23-ны өдөр

Улаанбаатар
ХОТ

МОНГОЛ УЛСЫН 1994 ОНЫ ТӨВЛӨРСӨН
ТӨСВИЙН ТУХАЙ

Монгол Улсын Засгийн газраас өргөн мэдүүлсэн 1994 оны улсын төвлөрсөн төсвийн төслийг хэлэлцээд Үндсэн хуулийн хорни тавдугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 7, Төсвийн тухай хуулийн 15 дугаар зүйлийн 1, 2 дахь хэсгийг үндэслэн Монгол Улсын Их Хурлаас ТОГТООХ нь:

1 дүгээр зүйл, 1994 оны улсын төвлөрсөн төсвийн орлогын нийт дүн, орлогын нэр төрлийн хэмжээг дор дурдсанаар баталсугай:

(мянган төгрөгөөр)

Улсын төвлөрсөн төсвийн орлого—Бүгд	63304771,5
1. Албан татвар	42347603,6
1) орлогын албан татвар	15281505,5
2) гадаад үйл ажиллагааны орлого	12540300,0
3) худаалдааны албан татвар	11151467,1
4) онцгой албан татвар	3151843,0
5) бусад татвар	222488,0
2. Татварын бус орлого	8761499,4
1) хувьцааны ногдол ашиг	3431239,0
2) бусад орлого	1463937,4
3) замын сангийн орлого	3866323,0
3. Хөрөнгийн орлого	115800,0
1) өмч хувьчлалын сангийн орлого	115800,0
4. Гадаад тусламжийн орлого	7371000,0
5. Тэтгэврийн сангийн орлого	2577001,5
6. Эрүүл мэндийн даатгалын сангийн орлого	2131867,0

2 дугаар зүйл, 1994 оны улсын төвлөрсөн төсвийн зарлагын нийт дүн, үүний дотор цалин, хөрөнгө оруулалт, батлан

хамгаалах арга хэмжээний зардал, нийгмийн ерөнхий үйлчилгээний зардал, Засгийн газраас тогтоосон төвлөрүүлэн захирагчийн төсвийн санхүүжилт, Засгийн газрын тусгай зориулалтын сангийн зарлага бодон аймаг, нийслэлийн төсөвт өгөх татаасын хэмжээг дор дурдсанаар баталсугай:

(мянган төгрөгөөр)

Улсын төвлөрсөн төсвийн зарлага—Бүгд	78468137,7
Үүнээс:	
1) цалингийн сан	5158932,4
2) хөрөнгө оруулалт	6000000,0
Үүнээс:	
— Шинээр эрхлэх барилга объектын төсөвт өртөг	2195900,0
3) батлан хамгаалах арга хэмжээний зардал	7214147,8
4) нийгмийн ерөнхий үйлчилгээний зардал	2262292,6
5) Монгол Улсын Ерөнхийлөгч	60519,6
6) Монгол Улсын Их Хурал	105333,0
7) Монгол Улсын Үндсэн хуулийн цэц	4490,7
8) шүүх	238638,4
9) прокурор	176791,5
10) Улсын аюулгүй байдалыг хангах ерөнхий газар	390803,0
11) Засгийн газрын тусгай зориулалтын санд олгох татаас—Бүгд	15981843,6
а) тэтгэврийн санд олгох татаас	10384618,1
б) амьдрал ядуу, бага орлоготой айл өрх, иргэдэд туслах санд олгох татаас	560000,0
в) эрүүд мэндийн даатгалын санд олгох татаас	2891100,0
г) сургалтын төрийн санд олгох татаас	2146125,5
12) аймаг, нийслэлийн төсөвт өгөх татаас—Бүгд	10865324,7

3 дугаар зүйл. 1994 оны улсын төвлөрсөн төсвөөс аймаг, нийслэлийн төсөвт өгөх татаасын хэмжээг дор дурдсанаар тогтосугай:

(мншган төгрөгөөр)

Архангай	864884,4	Өмнөговь	382742,1
Баян-Өлгий	713699,3	Сүхбаатар	553375,0
Баянхонгор	688471,3	Сэлэнгэ	433288,3
Булган	410929,1	Төв	345905,8
Говь-Алтай	650965,6	Увс	671361,1
Дорноговь	611753,1	Ховд	659499,5
Дорнод	392833,2	Хөвсгөл	1043048,5
Дундговь	512146,3	Хэнтий	369376,3
Завхан	774587,7	Улаанбаатар	144887,6
Өвөрхангай	621570,5		

Монгол Улсын Их Хурлын
дэргэ

Н. БАГАБАНДИН

ОРЛОГЫГ НЬ ТУХАЙ БҮР ТОДОРХОЙЛОХ БОЛОМЖГҮЙ АЖИЛ, ҮЙЛЧИЛГЭЭ ХУВИАРАА ЭРХЛЭГЧ ИРГЭНИЙ ОРЛОГЫН АЛБАН ТАТВАРЫН ХУУЛЬ

1 дүгээр зүйл. Хуулийн зорилт

Энэ хуулийн зорилт нь орлогыг нь тухай бүр тодорхойлох боломжгүй ажил, үйлчилгээ хувиараа эрхлэгч иргэний орлогод албан татвар ногдуулах, уг албан татварыг төлөлт төлөхтэй холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино.

2 дугаар зүйл. Албан татвар төлөгч

Аж ахуйн нэгж, байгууллага болон иргэдтэй тогтоосон хөдөлмөрийн харилцаатай холбоогүйгээр төрөл бүрийн ажил, үйлчилгээ хувиараа эрхлэгч Монгол Улсын иргэн, Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт байнга оршин суугаа гадаадын иргэн, харьяалаагүй хүн албан татвар төлөгч байна.

3 дугаар зүйл. Албан татварын хэмжээ

1. Орлогыг нь тухай бүр тодорхойлох боломжгүй дэргэж ажил, үйлчилгээ эрхлэгчид сар тутам дор дурдсан хэмжээгээр албан татвар ногдуулна:

Ашиг, үйлчилгээний төрөл	Албан татварын хэмжээ (төггөлөөр)			
	Улаан-Сатга хотод	Дархан, Эрдэнэт, Чойр хотод	Аймгийн үндэсний хотод	Бусад газарт
1	2	3	4	5
Хот, сумын дотор автомашингаар зорчигч тээврийн үйлчилгээ хийх:				
1) 4 хүртэл хүний суудалтай автомашингаар	1100	1000	750	600
2) 8 хүртэл хүний суудалтай автомашингаар	1250	1200	900	750
3) 15 хүртэл хүний суудалтай автомашингаар	1800	1800	1500	1200
4) Автобусаар	2100	2000	1800	800
2. Хот, сум, аймгийн хооронд зорчигч тээврийн үйлчилгээ хийх:				
1) 4 хүртэл хүний суудалтай автомашингаар	1200	1100	600	550
2) 8 хүртэл хүний суудалтай автомашингаар	1400	1200	1000	750
3) 15 хүртэл хүний суудалтай автомашингаар	2000	1900	1800	1400
4) автобусаар	2400	2200	2000	1600
3. Хот, сумын дотор тээврийн үйлчилгээ хийх:				
1) 1 хүртэл тн-ийн даалттай автомашингаар	1800	1800	1500	1000
2) 1—3 тн-ийн даалттай автомашингаар	2100	2000	1800	1500
3) 3—5 тн-ийн даалттай автомашингаар	2400	2200	2000	1800
4) 5—8 тн-ийн даалттай автомашингаар	2700	2600	2400	2000
5) 8-аас дээш тн-ийн даалттай автомашингаар	5000	4500	2600	2300
6) трактороор	1500	1200	900	600

1	2	3	4	5
4. Хот, сум, аймгийн хооронд ачаа, тээврийн үйлчилгээ хийх:				
1) 1 хүртэл тн-ын даацтай автомашинаар	2000	1900	1600	1100
2) 1—3 тн-ын даацтай автомашинаар	2300	2200	2100	1900
3) 3—5 тн-ын даацтай автомашинаар	2800	2600	2300	2000
4) 5—8 тн-ын даацтай автомашинаар	3100	2900	2600	2400
5) 8-аас дээш тн-ын даацтай автомашинаар	6100	6000	5800	5400
6) трактораар	1800	1500	1200	900
5. Уран зураг, баримал, сийлбэрийн ажил хийх				
	210	150	90	30
6. Бэлэг дурсгал, гоёлын зүйл, төрөл бүрийн тоглоом хийх				
	300	200	200	100
7. Алт, мөнгөний дархны үйлчилгээ хийх				
	1000	800	600	400
8. Бэлэг дурсгалын зүйлд дурсгалын үг бичих, засал хийх				
	240	200	100	20
9. Чимэглэлийн болон тасалганы ургамал, цэцэг тарьж худалдах				
	150	90	60	20
10. Автомашины болон тээврийн бусад хэрэгсэлд засвар үйлчилгээ хийх				
	500	400	100	60
11. Радио, телевиз засварлах				
	400	300	300	40
12. Гэр ахуйн зориулалттай техник, багаж хэрэгсэл, эд хогшил засварлах				
	300	200	200	40
13. Цаг засварлах				
	300	200	160	100
14. Барилгын засал, чимэглэл, засвар, үйлчилгээ хийх				
	300	200	100	50
15. Багшлах, давтлага хийлгэх, дасгалжуулах үйл ажиллагаа явуулах				
	160	160	120	60
16. Бичгийн машинаар эх бэлтгэх				
	240	200	160	30

	1	2	3	4	5
17. Үсчин, гоо сайхны үйлчилгээ үзүүлэх		200	200	160	100
18. Ардын болон уламжлалт эмнэлгийн бариа засал хийх		600	400	300	180
19. Эмнэлгийн бусад үйлчилгээ хийх		200	160	100	80
20. Байгалийн баялаг цуглуулах		240	180	120	60
21. Гэрээ зургийн үйлчилгээ хийх		500	400	200	100
22. Захиалгаар кино зураг авах, дүрс бичлэг хийх		700	600	300	100
23. Видео киноны хальс төлбөртэй ашиглуулах		800	600	400	100
24. Дууны бичлэг бүхий хальс төлбөртэй ашиглуулах		180	120	90	30
25. Видео кино үзүүлэх		3000	2000	1800	400
26. Төлбөрт тоглоом тоглуулах		5000	2400	900	600
27. Худалдаа хийх		4000	3500	2000	1000
28. Жижиг худалдаа (тамхи, бохь худалдах гэх мэт) хийх		600	480	420	60
29. Төрөл бүрийн хүнсний зүйл үйлдвэрлэж худалдах		300	225	150	60
30. Гутал засварлах		120	80	40	20
31. Гутал тослох		90	40	20	10
32. Ачаа тээвэр боох, ачиж буулгах, хүргэх үйлчилгээ хийх		60	40	20	—

2. Автомашинны суудлын хэмжээ, даац 2 ангилалд дэвхардсан тохиолдолд өмнөх ангиллаар тооцож албан татвар ногдуулна.

3. Энэ зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасан ажил, үйлчилгээг нэг сар хүртэл хугацаагаар эрхлэх тохиолдолд энэ хуулийн 3 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасан сард ногдуулах албан татварын хэмжээг тухайн сарын хуанлийн хоногт хувааж, дүнг ажил, үйлчилгээ эрхлэх хоногийн тоогоор үржүүлэн ногдох албан татварын хэмжээг тодорхойлно.

4 дүгээр зүйл. Албан татвар төлөгчийг бүртгэх, албан татвар төлөх, гэрчилгээ олгох

1. Албан татвар төлөгч нь тухайн нутаг дэвсгэрийн Улсын татварын албанд бүртгүүлж, энэ хуулийн 3 дугаар зүйлийн

1 дэх хэсэгт заасан албан татварыг бэлнээр буюу бэлэн бусаар төлж, энэ тухай гэрчилгээ авна.

2. Албан татвар төлсөн тухай гэрчилгээний загварыг Улсын татварын ерөнхий газар батална. Албан татвар төлсөн тухай гэрчилгээнд албан татвар төлөгчийн эрхлэх ажил, үйлчилгээний нэр, ажил, үйлчилгээ эрхлэх хугацаа, төлсөн албан татварын хэмжээг тодорхой тусгасан байна.

3. Албан татвар төлөгч албан татвар төлсөн тухай гэрчилгээг ажил, үйлчилгээ хийх үед ажлын байр, тээврийн хэрэгсэлдээ ил тод байрлуулж, тогтоосон гудамж, талбайд биедээ авч явна.

4. Энэ хуулийн 3 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн хүснэгтийн 2, 4 дэх заалтад зааснаас бусад ажил, үйлчилгээнд ногдох албан татвар төлсөн тухай гэрчилгээ нь тухайн аймаг, нийслэл, сум, хотын нутаг дэвсгэр дээр хүчинтэй байна.

5. Албан татвар төлсөн тухай гэрчилгээнд заасан хугацааны ажил, үйлчилгээний орлогыг Хүн амын орлогын албан татварын хуулийн 10 дугаар зүйлийн 5 дахь хэсгийн б-д заасан журмаар орлого, татвар тодорхойлох хуудсаар тооцох жилийн орлогын дүнд оруулахгүй.

6. Албан татвар төлөгч албан татвар төлсөн тухай гэрчилгээ авалгүйгээр ажил, үйлчилгээ эрхэлж, энэ хуульд заасан журмыг зөрчсөн бол түүнд татварын болон захиргааны харнуцлагын тухай хууль тогтоомжийн дагуу харнуцлага хүлээлгэнэ.

5 дугаар зүйл. Хууль хүчин төгөлдөр болох

Энэ хуулийг 1994 оны 1 дүгээр сарын 1-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

Монгол Улсын Их Хурлын
дарга

Н. БАГАБАНДИ

1993 оны 11 дүгээр
сарын 29-ний өдөр

Улаанбаатар
хот

МОНГОЛ УЛСЫН
ХУУЛЬ

1993 оны 12 дугаар
сарын 3-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

ОНЦГОЙ АЛБАН ТАТВАРЫН ХУУЛЬД
ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл. Онцгой албан татварын хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 3 дахь заалт, 6 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийг хүчингүй болсонд тооцсугай.

2 дугаар зүйл. Энэ хуулийг 1994 оны 1 дүгээр сарын 1-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдсүгэй.

Монгол Улсын Их Хуралын
ЛХД дарга

Ж. ГОМБОЖАВ

МОНГОЛ УЛСЫН ЦАГДААГИЙН БАЙГУУЛААГЫН ТУХАЙ ХУУЛЬ

НЭГДҮГЭЭР БҮЛЭГ

Нийтлэг үндэслэл

1 дүгээр зүйл. Хуулийн зорилт

Энэ хуулийн зорилт нь Монгол Улсын цагдаагийн байгууллага (цаашид «Цагдаагийн байгууллага» гэх)-ын тогтолцоо, зохион байгуулалт, үйл ажиллагааны эрх зүйн үндсийг тодорхойлж, иргэд цагдаагийн алба хаахтай холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино.

2 дугаар зүйл. Цагдаагийн байгууллагын тухай хууль тогтоомж

1. Цагдаагийн байгууллагын тухай хууль тогтоомж нь Үндсэн хууль, энэ хууль, тэдгээртэй нийцүүлэн гаргасан хууль тогтоомжийн бусад актаас бүрдэнэ.

2. Монгол Улсын олон улсын гэрээнд энэ хуульд зааснаас өөрөөр заасан бол олон улсын гэрээний заалтыг дагаж мөрдөнө.

3 дугаар зүйл. Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагаа, удирдлагын зарчим

1. Хуулийг дээдлэх, шударга ёс, тэгш байдлыг хангах, хүний эрх, эрх чөлөөг хүндэтгэх нь цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааны үндсэн зарчим мөн.

2. Нэгдмэл төвлөрсөн удирдлагыг нутаг дэвсгэрийн удирдлагатай хослуулах нь цагдаагийн байгууллагын удирдлагын зарчим мөн.

3. Цагдаагийн бүх шатны байгууллагыг эрх бүхий дээд шатны байгууллагаас томилсон дарга (захирал) удирдана.

4 дүгээр зүйл. Цагдаагийн байгууллага, түүний тогтолцоо

1. Цагдаагийн байгууллага нь гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийгмийн хэв журам хамгаалах үүрэг бүхий төрийн захиргааны байгууллага мөн.

2. Цагдаагийн байгууллага нь нутаг дэвсгэрийн болон ажил үүргийн зарчмаар зохион байгуулагдана.

3. Цагдаагийн байгууллагын тогтолцоо нь цагдаагийн төрийн захиргааны төв байгууллага (цаашид «цагдаагийн төв байгууллага» гэх), түүний харьяа албад болон аймаг, нийс-

лэлийн цагдаагийн газар (хэлтэс), сум, дүүргийн буюу сум, дүүрэг дундын цагдаагийн хэлтэс (тасаг, хэсэг)-ээс бүрдэнэ.

4. Цагдаагийн төв байгууллагын харьяанд цагдаагийн мэргэжлийн боловсон хүчин бэлтгэх сургууль, гэмт хэрэгтэй гэмцэх, нийгмийн хэв журам хамгаалах асуудлаар шинжилгээ, судалгаа явуулах үүрэг бүхий байгууллага байж болно.

5 дугаар зүйл. Монгол Улсын Засгийн газраас цагдаагийн байгууллагыг удирдах

1. Засгийн газар нь хэрэг бүртгэх, мөрдөн байцаах, гүйцэтгэх ажлаас бусад асуудлаар цагдаагийн төв байгууллагыг удирдаж, үйл ажиллагааг нь шалгаж, үүрэг даалгавар өгч, биелэлтийг хангуулна.

2. Цагдаагийн төв байгууллага нь үйл ажиллагаагаа Засгийн газрын өмнө харуулна.

3. Засгийн газар санхүү, материал-техникийн хангамжийн хувьд цагдаагийн байгууллагын хэвийн ажиллах нөхцөлийг бүрдүүлнэ.

4. Засгийн газар цагдаагийн төв байгууллагын дүрэм, бүтцийг баталж, дарга, дэд даргыг томилж, чөлөөлнө.

6 дугаар зүйл. Нутгийн өөрөө удирдах байгууллага, Засаг даргаас цагдаагийн байгууллагыг удирдах

1. Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, тэдгээрийн Тэргүүлэгчид, тухайн шатны Засаг дарга нь хэрэг бүртгэх, мөрдөн байцаах, гүйцэтгэх ажил, цагдаагийн дотоод албаны дүрмээр зохицуулагдахаас бусад асуудлаар нутаг дэвсгэрийн цагдаагийн байгууллагыг удирдана.

2. Засаг дарга нь тухайн нутаг дэвсгэрийн цагдаагийн байгууллагын хэвийн ажиллах нөхцөлийг бүрдүүлэх, цагдаагийн байгууллага, алба хаагчийн орон байр, хүнс, тээвэр, холбооны хангамжийг дээшлүүлэх, томилгодон очсон алба хаагч, түүний гэр бүлийн гишүүдийн амьдралыг төвхнүүлэхэд туслалх арга хэмжээ авна.

3. Цагдаагийн дээд шатны байгууллага нь нутаг дэвсгэрийн цагдаагийн байгууллагын даргыг томилж, чөлөөлөхдөө тухайн шатны Засаг даргатай зөвшилцөнө.

7 дугаар зүйл. Цагдаагийн байгууллагын туг, бэлгэ тэмдэг

1. Монгол Улсын цагдаагийн байгууллага тугтай байна. Тугны загвар, хэрэглэх журмыг Монгол Улсын Ерөнхийлөгч батална.

2. Цагдаагийн байгууллага бэлгэ тэмдэгтэй байна. Бэлгэ тэмдгийн загвар, хэрэглэх журмыг цагдаагийн төв байгууллагын дарга батална.

8 дугаар зүйл. Цагдаагийн байгууллагын санхүүжилт

1. Цагдаагийн байгууллага улсын төвлөрсөн болон орон нутгийн төсөөс санхүүжинэ.

2. Цагдаагийн төв байгууллагын харьяанд цагдаагийн байгууллага үүргээ хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай үйлдвэрлэл, үйлчилгээ явуулах зорилго бүхий төрийн өмчийн аж ахуйн нэгж байж болно.

9 дүгээр зүйл. Цагдаагийн төв байгууллагын чиг үүрэг

Цагдаагийн төв байгууллага дараахь чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ:

1) гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийгмийн хэв журам хамгаалах төрийн бодлогыг хэрэгжүүлэх;

2) цагдаагийн байгууллагын ажлыг улсын хэмжээгээр нэгтгэн зохион байгуулж, харьяа албад, орон нутгийн цагдаагийн байгууллагыг мэргэжлийн удирдлагаар хангах;

3) аймаг, нийслэлийн Засаг даргатай зөвшилцөн орон нутгийн цагдаагийн байгууллагыг байгуулах, татан буулгах;

4) цагдаагийн байгууллагыг эвсэг техник, тусгай хэрэгсэл, хувиас, бусад материалаар хангах бодлогыг боловсруулж хэрэгжүүлэх;

5) цагдаагийн байгууллагын боловсон хүчний бодлого боловсруулж, алба хаагчийг сургаж, бэлтгэх, тэдний мэдлэг, чадварыг дээшлүүлэх арга хэмжээ авах;

6) цагдаагийн алба хаагч, бусад ажиллагчдын эрх, хууль ёсны ашиг сонирхолыг хамгаалах;

7) цагдаагийн нийт байгууллага, алба хаагчийн үйл ажиллагааг Үндсэн хууль, энэ хууль, хууль тогтоомжийн бусад актад нийцүүлэн явуулах ажлыг зохион байгуулах;

8) гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийгмийн хэв журам хамгаалахтай холбогдсон асуудлаар Монгол Улсын Ерөнхийлөгч, Улсын Их Хурлын дарга, Ерөнхий сайдад мэдээгээл өгч, санал тавих;

9) Монгол Улсын цагдаагийн байгууллагыг төлөөлж до тоод, талархал байгууллагатай харилцах.

ХОЕРДУГААР БҮЛЭГ

Цагдаагийн байгууллагын үүрэг

10 дугаар зүйл. Гэмт хэрэгтэй тэмцэх

1. Цагдаагийн байгууллага нь гэмт хэрэг, нийгмийн хэв журмын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, тэдгээрийн шалтгаан, нөхцөлийг тогтоож арилгах ажлыг хууль тогтоомжид заасан арга, хэрэгслээр хэрэгжүүлнэ.

2. Цагдаагийн байгууллага нь гэмт хэрэг үйлдэхээр бэлтгэж, завдаж байгаа болон үйлдэж байгаа тухай мэдээллийг авмагц таслан зогсоох, учирч болох хор хохирлыг гаргуулахгүй, нэмэгдүүлэхгүй байх шуурхай арга хэмжээ авна.

3. Цагдаагийн байгууллага нь гэмт хэрэг гарсан тухай мэдээллийг хүлээн авмагц түүнийг бүрэн илрүүлэх арга хэмжээ авна.

4. Цагдаагийн байгууллага нь хуулиар харьяалуулсан эрүүгийн хэрэгт хэрэг бүртгэх, мөрдөн байцаах ажиллагаа явуулна.

11 дүгээр зүйл. Нийгмийн хэв журам хамгаалах

1. Цагдаагийн байгууллага нь гудамж, талбай, үйлчилгээний газар, нийтийн тээврийн буудал, орон сууц зэрэг олон нийтийн газар хууль тогтоомжоор болон төрний эрх бүхий бусад байгууллагаас тогтоосон нийтээр дагаж мөрдөх журмыг сахуулаж, хүн амын амгалан тайван байдлыг хамгаална.

2. Цагдаагийн байгууллага нь хуулиар харьяалуулсан захиргааны зөрчлийг шалгаж шийдвэрлэнэ.

12 дугаар зүйл. Хүмүүсийг эрэн сурвалжлах

Цагдаагийн байгууллага сураггүй арга болсон хүн, оргон туугдсан сэжигтэн, ялагдагч, шүүгдэгч, ялтан болон шүүгээс даалгасан бусад хүнийг эрэн сурвалжилна.

13 дугаар зүйл. Гүйцэтгэх ажил

1. Цагдаагийн байгууллага дараахь зорилгоор гүйцэтгэх ажил явуулна:

1) гэмт хэрэг үйлдсэн, үйлдэхээр бэлтгэж, завдаж буй тухай үндэслэлтэй сэжиг байгаа тохиволдоод гэмт этгээдийг илрүүлэх, гэмт үйлдлийг таслан зогсоох;

2) энэ хуулийн 12 дугаар зүйлд заасан хүмүүсийг эрэн сурвалжлах;

3) алдагдсан галт тэрэг, сум хэрэгсэл, тэсэрч дэлбэрэх,

мансууруулах, хордуулах бодис, түүх, соёлын дурсгалт болон бусад үнэт зүйлсийг эрж олох.

2. Цагдаагийн байгууллагын гүйцэтгэх ажлыг хуулиар зохицуулна.

14 дүгээр зүйл. Шинжилгээ хийж, дүгнэлт гаргах

Цагдаагийн байгууллага нь шүүх, прокурор, хэрэг бүртгэх болон мөрдөн байцаах байгууллага, тэдгээрийн эрх бүхий албан тушаалтны хууль ёсны шийдвэрийг үндэслэн криминалистикийн болон бусад шинжилгээ хийж, дүгнэлт гаргана.

15 дугаар зүйл. Цагдан хорих, баривчлах, албадан саатуулах шийдвэрийг биелүүлэх

1. Цагдаагийн байгууллага нь эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтнаас хуульд заасны дагуу цагдан хорих, баривчлах, албадан саатуулахаар шилжүүлсэн хүмүүсийг хүлээн зөвч, холбогдох шийдвэрийг биелүүлнэ.

2. Цагдан хорих, баривчлах, албадан саатуулах шийдвэрийг биелүүлэх журмыг Улсын ерөнхий прокурортой зөвшилцөн цагдаагийн төв байгууллагын дарга батална.

3. Цагдаагийн байгууллага нь захиргааны журмаар баривчлагдсан этгээдээр баривчлах байранд байсан хугацааны шууд зардлыг төлүүлэх бөгөөд төлөх чадваргүй бол хөдөлмөр хийлгэж зардлыг төлүүлнэ. Баривчлагдсан этгээд шууд зардлыг төлөх үүрэгтэй.

16 дугаар зүйл. Ял эдлүүлэх тогтоолыг биелүүлэх

Цагдаагийн байгууллага нь хуулиар харьяалуулсан ял эдлүүлэх тухай шүүхийн хүчин төгөлдөр тогтоолыг биелүүлнэ.

17 дугаар зүйл. Эрүүлжүүлэх

1. Олон нийтийн газар сонгуугаар хэвийн бус яваа хүнийг тусгай байранд эрүүлжүүлэх, эсхүл хамгаалах хүнд хүлээлгэн өгнө.

2. Эрүүлжүүлэх журмыг Улсын ерөнхий прокурортой зөвшилцөн цагдаагийн төв байгууллагын дарга батална.

3. Эрүүлжүүлэх болон хүлээлгэн өгөхөд гарсан шууд зардлыг уул этгээд төлөх үүрэгтэй.

18 дугаар зүйл. Замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлыг хангах

1. Замын хөдөлгөөний аюулгүй байдлын тухай хууль тогтоомж, тэдгээртэй нийцүүлэн эрх бүхий байгууллагаас гаргасан дүрэм, журмыг сахин хангуулж, биелэлтэд нь хяналт тавина.

2. Монгол Улсын нутаг дэвсгэр дээр ашиглаж байгаа авто тээврийн болон замын хөдөлгөөнд оролцдог өөрөө явагч хэрэгслийн тоо бүртгэлийг хөтөлж, тэдгээрийг жолоодох эрхийн үнэмлэх олгоно.

19 дүгээр зүйл. Гал түймэртэй тэмцэх

Гал түймэр (ой, хээрийн түймрээс бусад) унтраах, түүнээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ авч, гал түймэртэй тэмцэх тухай хууль тогтоомжийн биелэлтэд хяналт тавина.

20 дугаар зүйл. Цагдаагийн байгууллагаас гүйцэтгэх захиргааны үүрэг

Цагдаагийн байгууллага захиргааны дараахь үүрэг гүйцэтгэнэ:

1) Монгол Улсын иргэдэд бүртгэлийн дугаар олгож, иргэний гэр бүлийн байдлын тоо бүртгэлийг улсын хэмжээгээр нэгтгэн хөтлөх;

2) Монгол Улсад ирсэн гадаадын иргэд, харьяалалгүй хүмүүс (цагдаагийн байгууллагад бүртгүүлэхээс чөлөөлөгдсөн хүмүүсээс бусад)-ийг эрх бүхий байгууллагын зөвшөөрлийг үндэслэн бүртгэж, нэгдсэн тоо бүртгэлийг хөтлөх, Монгол Улсад оршино сууж байгаа гадаадын иргэд, харьяалалгүй хүмүүсийн талаарх хууль тогтоомжийн биелэлтэд хяналт тавих;

3) хүүхдийг гэмт хэрэг, осол, зөрчилд орохоос урьдчилан сэргийлэх ажил зохиож, эцэг эх, асран хамгаалагчийн хараа хяналтгүй болсон хүүхдийн асуудлыг судалж, шийдвэрлэхэд туслалгаа үзүүлэх;

4) зэвсэгт хүчин, бусад цэрэг, улсын аюулгүй байдлыг хангах, хорихоос бусад байгууллага, иргэд галт зэвсэг, сум хэрэгсэл үйлдвэрлэх, захиалах, худалдах, тээвэрлэх, эзэмших журмын биелэлтэд хяналт тавих;

5) тамга, тэмдэг, баталгааны тэмдэг хийх, ашиглах журмын биелэлтэд хяналт тавих;

6) гэмт хэргийн болон эрүүгийн ил шийтгэгчдэд хяналт тавих;

7) гээгдэл эд зүйл, мөнгийг бүртгэн хадгалж, хууль ёсны хэмшигчид нь олгох асуудлыг хууль тогтоомжийн дагуу шийдвэрлэх;

8) карагэ, самбо зэрэг зэвсэггүйгээр тулаалдах арга (мэх)-ийн байлдааны хувилбарыг иргэдийн ба цагдаагийн алба хаагч бус хүмүүст зохион байгуулалттайгаар зааж сургахад хяналт тавих.

21 дүгээр зүйл. Бусад үүрэг

Цагдаагийн байгууллага хууль тогтоомжид заасан бусад үүргийг гүйцэтгэнэ.

ГҮРАВДУГААР БҮЛЭГ

Цагдаагийн байгууллагын эрх

22 дугаар зүйл. Гэмт хэрэг, захиргааны зөрчлийн шалтгаан нөхцөлийг арилгахыг шаардах

1. Цагдаагийн байгууллага нь гэмт хэрэг, захиргааны зөрчил гарсан ба гарч болзошгүй байгаа шалтгаан, нөхцөлийг арилгуулах талаар иргэд, аж ахуйн нэгж, байгууллагад хүлдээсэн үүргийнх нь хүрээнд шаардлага тавьж, биелэлтийг шалгана.

2. Цагдаагийн байгууллага, алба хэлгчийн тавьсан шаардлагын дагуу иргэд, аж ахуйн нэгж, байгууллага тодорхой арга хэмжээ авч, тогтоосон хугацаанд хариу мэдэгдэнэ.

23 дугаар зүйл. Танилцуулга, материал гаргуулан авах

Биелэлтэд нь хяналт тавихыг цагдаагийн байгууллагад үүрэг болгосон хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх ажлын явц байдлыг шалгаж, шаардлагатай танилцуулга, материалыг холбогдох байгууллага, албан тушаалтан, иргэнийг гаргуулан авна.

24 дүгээр зүйл. Хойшлуулшгүй ажиллагаа

1. Гэмт хэрэг, захиргааны зөрчил үйлдэж байгаа болон үйлдсэн тухай үндэслэлтэй сэжиг байгаа үед цагдаагийн эрх бүхий алба хаагч хэрэг бүртгэлт явуулах эсэхийг шийдвэрлэхийн тулд дараахь хойшлуулшгүй ажиллагаа явуулж болно:

1) хүний нэр, хаягийг тодруулах зорилгоор бичиг баримтыг үзэж шалгах;

2) хүний бие, тээврийн хэрэгсэл, ачаа тээшид үзлэг хийх;

3) иргэд, аж ахуйн нэгж, байгууллагын эд зүйл, хөрөнгө, мөнгө агуулсан байр, савыг битүүмжлэх;

4) гэмт хэрэг, захиргааны зөрчлийг шалгаж шийдвэрлэхэд ач холбогдол бүхий тээврийн хэрэгсэл, эд зүйл, мөнгийг түр хугацаагаар хураан авах;

5) шүүх эмнэлэг, криминалистикийн болон бусад шинжилгээнд зориулж дээж, хурууны хээ, ул мөрний хэв авах;

6) согтууруулах ундаа, мансууруулах, хордуулах бодис хэрэглэсэн эсэхийг шалгах;

7) гэмт хэрэг, захиргааны зөрчлийг илрүүлэхэд ач холбогдол бүхий мэдээ өгч чадна гэсэн үндэслэл байгаа нөхцөлд иргэнийг тодорхойлолт авах, эцэ зорилгоор түүнийг цагдаагийн байгууллагад урьж ирүүлэх;

8) гэмт хэрэг, ослоос урьдчилан сэргийлэх, иийгмийн хэн журам хамгаалах, иргэдийн амь-нас, эрүүл мэндэд хохирол учруулах аюулыг таслан зогсоох зорилгоор замын хөдөлгөөний чиглэлийг өөрчилж, энэ тухай орон нутгийн засаг захиргааны байгууллагад илтгэх;

9) тодорхой нутаг дэвсгэр, орон байранд нэвтрэн орох, гарахад хяналт тогтоох;

10) гэмт хэрэг, захиргааны зөрчлийг таслан зогсоох, гэмт хэрэг захиргааны зөрчил үйлдсэн этгээдийг мөрдөн хөөх, оглолт хийж баривчлах үед байгууллага, иргэдийн орон байранд орох.

2. Энэ зүйлийн 1 дэх хэсгийн 2, 3-4-т заасан тохиолдолд тэмдэглэл хөтөлж, түүнд цагдаагийн алба хаагч, сэжиглэгдсэн этгээд, гэрч гарын үсэг зурна.

3. Цагдаагийн байгууллага нь гэмт хэрэг, захиргааны зөрчил үйлдсэнд сэжиглэгдсэн этгээдийн нэр, хангийг тодруулах, албадан саатуулах үндэслэл байгаа эсэхийг тогтоохын тулд уул этгээдийг 6 цаг хүртэл хутацаагаар түр саатуулж болно.

4. Энэ зүйлийн 1, 3 дахь хэсэгт заасан хойшлуулангүй ажиллагааг хууль бусаар хийсэн гэж үзэж байгаа иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага прокурор буюу цагдаагийн дээд шатны байгууллагын даргад гомдол гаргах эрхтэй. Гомдлыг хүлээн авсан албан тушаалтан 14 хоногийн дотор хянан шийдвэрлэж, харуу өгнө.

5. Энэ зүйлийн 4 дэх хэсгийн заалт нь шүүхэд гомдлоо шууд гаргах иргэний эрхийг хязгаарлахгүй.

25 дугаар зүйл. Гал түймэр, зам тээврийн ослоос урьдчилан сэргийлэх

1. Цагдаагийн байгууллага нь гал түймэр гарах бодит аюул байвал иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын үндсэн хөрөнгө, тоног төхөөрөмж, техник хэрэгсэл ашиглахыг хэсэгчилэн буюу бүрэн хориглох, тэдгээрээ тодорхой ажил, үйлчилгээ ивуулахыг түр буюу бүрмөсөн зогсоож болно.

2. Техникийн хувьд бүрэн бус, улсын тоо бүртгэлд ороогүй, улсын дугааргүй болон зохих бичиг баримтгүй, эсхүл колоодох эрхгүй буюу согтуу хүн жолоодож яваа тээврийн

хэрэгсэлийг саатуулан шалгаж, хууль тогтоомжид заасны дагуу шийдвэрлэнэ.

26 дугаар зүйл. Цагдаагийн байгууллагын ажлын шуурхай байдлыг хангах

1. Гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийгмийн хэв журам хамгаалах үүрэг гүйцэтгэж яваа үедээ цагдаагийн байгууллага, алба хаагч дараахь эрх эдэлнэ:

1) гэмт хэрэг, үйлдвэрлэлийн осол, гал түймэр гарсан, байгалийн гамшиг, гэнэтийн бусад аюул тохиолдсон, нийтийн эмх замбараагүй байдал үүссэн газарт хүрэлцэн очих, гэмт хэрэгтнийг мөрдөн хөөх, амь нас, эрүүл мэндэд нь нөхтөй хохирол учирч болох гэмтэлтэй хүмүүсийг эмнэлэгт, гэмт этгээдийг цагдаагийн байгууллагад хүргэхэд автотээврийн хэрэгслийг өмчийн ялгээ харгалзахгүйгээр дайчлан ашиглах. Харин дипломат төлөөлөгчдийн болон албан тушаалын, түүнчлэн үүргээ гүйцэтгэж яваа эмнэлгийн түргэн тусламжийн, гал унтраах албаны, техникийн ослын дуудлагын автомашинг дайчилж болохгүй;

2) гэмт хэрэг, зөрчлийн тухай мэдээлэл шуурхай дамжуулахад байгууллага, иргэдийн холбооны хэрэгсэл ашиглах.

3) хэдөө орон нутагт албан үүрэг гүйцэтгэхдээ сул чөлөөтэй суудалтай тээврийн хэрэгслээр чиглэлийнх нь дагуу зорчих;

4) нийгэд түгээх яаралтай мэдээллийг хүн амд хүргэх шаардлага гарсан үед хэвлэл, мэдээллийн хэрэгслийг ашиглах.

2. Энэ зүйлийн 1 дэх хэсгийн 1, 2-т заасан тохиолдолд цагдаагийн байгууллага өмчийн хэлбэрийг нь харгалзахгүйгээр тээврийн хөлс буюу гарсан шууд зардлыг төлнө. Мөн хэсгийн 3, 4-т заасан тохиолдолд цагдаагийн байгууллага төрийн өмчийн тээврийн болон хэвлэл, мэдээллийн хэрэгслийг үнэ төлбөргүй ашиглана. Харин бусад төрлийн өмчийн тээврийн болон хэвлэл, мэдээллийн хэрэгсэл ашигласан бол холбогдох хөлс буюу гарсан шууд зардлыг төлнө.

3. Энэ зүйлийн 2 дэх хэсэгт заасан хөлс, зардлыг цагдаагийн алба хаагч тухайн үед шүүд төлөх боломжгүй бол тээврийн болон холбоо, хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэл ашигласан тухай албан ёсны баримт өгч, тооцоог нөхөн хийнэ.

4. Цагдаагийн алба хаагч гэмт хэрэгтэй тэмцэх нийгмийн хэв журам хамгаалах үүрэг гүйцэтгэж яваа үедээ хот, суурингийн доторхи нийтийн тээврийн хэрэгсэл (таксианаас бусад)-ээр үнэ төлбөргүй зорчино.

5. Цагдаагийн алба хаагч гэмт хэргийн тухай мэдээллийг хойшлуулингүй шалгах, аюултай гэмт хэрэгтнийг баривчлах шаардлага гарсан тохиолдолд зорчигч тээврийн болон холбооны хэрэгслээр дараалал харгалзахгүй үйлчлүүлнэ.

6. Албан хэрэгцээнд тээврийн хэрэгсэл хэрэглэх шаардлагатай цагдаагийн алба хаагчид алба-аминь автомашин, мотоцикл, морь, тэмээ гэрээгээр эзэмшүүлж болно.

27 дугаар зүйл. Биечилсэн судалгаа

1. Цагдаагийн байгууллага тодорхой нутаг дэвсгэр, олон нийтийн газарт дараахь зорилгоор алба хаагчаа илгээж биечилсэн судалгаа хийж болно:

1) гэмт хэрэг, захиргааны зөрчлийг илрүүлэх;

2) эрүүгийн ба олон нийтийн хэв журмын нөхцөл байдлыг судлах;

3) эрэн сурвалжлагдаж байгаа хүн, эд зүйл, хөрөнгийг олж илрүүлэх.

2. Цагдаагийн алба хаагч эрхэлсэн ажлынхаа хүрээнд, харуусан нутаг дэвсгэр дээрээ энэ зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасан зорилгоор өөрийн санаачилгаар биечилсэн судалгаа хийж болно.

28 дугаар зүйл. Мэдээллийн сан

Цагдаагийн байгууллага гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийгмийн хэв журам хамгаалах үйл ажиллагаанд туслэх тоо бүртгэл хөгөлж, мэдээллийн сүлжээ, сан байгуулж ашиглана.

ДӨРӨВДҮГЭЭР БҮЛЭГ

Цагдаагийн алба хаагч, түүний эрх зүйн байдал

29 дүгээр зүйл. Цагдаагийн алба хаагч

1. Цагдаагийн тангараг өргөж, цагдаагийн аль нэг байгууллагад ажиллаж, суралцаж байгаа иргэнийг цагдаагийн алба хаагч гэнэ.

2. Цагдаагийн албанд 18 нас хүрсэн, ял шийтгэлгүй, Монгол Улсын иргэнийг хүсээтээр нь авч ажилдуулна.

3. Цагдаагийн байгууллагад ажиллах иргэний эрүүл мэнд, бие бялдар, мэргэжил, боловсролын болон ёс зүйн шаардлага, шалгуур үзүүлэлтийг цагдаагийн төв байгууллага тогтооно.

4. Цагдаагийн алба хаагчаар томлохын өмнө туршилтын хугацаагаар, эсхүл дагалдуулан ажилдуулж болно. Дагал-

дах ажилтан бие дааж цагдаагийн алба хаагчийн үүрэг гүйцэтгэхгүй.

5. Цагдаагийн алба хаагч хууль тогтоомжийг чанд сахиж, хүний эрх, эрх чөлөө, нэр төрийг хүндэтгэн хүнлэг харилцах үүрэгтэй.

6. Цагдаагийн алба хаагч захирах даргын тушаалыг бие лүүлэх үүрэгтэй.

7. Цагдаагийн алба хаагч албан үүргээ гүйцэтгэх явцдаа хэдсэн төр, байгууллага, хувь хүний нууцыг задруулахгүй байх үүрэгтэй.

8. Тайван цагт цагдаагийн алба хааж байгаа иргэний цэргийн жинхэнэ албанд татахаас түр чөлөөлнө.

9. Цагдаагийн төв байгууллага цэргийн жинхэнэ алба хаагаагүй 23—25 насны цагдаагийн алба хаагчид цэргийн бэлтгэл эзэмшүүлэх үүрэг хүлээнэ. Цэргийн бэлтгэл эзэмшүүлэх хөтөлбөрийг Зэвсэгт хүчний ерөнхий штаб батална.

10. Цагдаагийн алба хаагчийг албанаас халагдахад нь чөлөөнд гаргана. Дараахь тохиолдолд чөлөөнд гаргалгүй цолыг хураан халж болно:

1) сахилгын зөрчил удаа дараа гаргасан;

2) хууль тогтоомж, цагдаагийн алба хаагчийн ёс зүйн шаардлагыг ноцтой зөрчсөн;

3) гэмт хэрэг үйлдсэн нь нотлогдсон.

30 дугаар зүйл. Цагдаагийн тангараг

1. Монгол Улсын иргэн цагдаагийн албанд орохдоо:

«Монгол Улсын иргэн Би цагдаагийн албанд орж ажиллахдаа төрийн хуулийг дээдлэн биелүүлж, хүний эрх, эрх чөлөөг хүндэтгэж, гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийгмийн хэв журам хамгаалах үйл хэрэгт чин шударгаар зүтгэж, шаардлага гарвал амь насаа үл хайрлахаа батлан тангараглая.

Би цагдаагийн ажлын эрдэм ухванд цуцалтгүй суралцаж, алба хаагчийн сахилга, ёс зүйг чанд сахиж ажиллахаа тангараглая.

Би энэ тангарагаасаа няиваас төрийн хуулийн гээртлэл хүлээнэ» гэж Цагдаагийн тангараг өргөнө.

2. Цагдаагийн тангараг өргөх журмыг Монгол Улсын Ерөнхийлөгч батална.

31 дүгээр зүйл. Цагдаагийн цол, дүрэмт хувцас

1. Цагдаагийн алба хаагчийн албан тушаал, алба хаасан хугацаа, ажлын бүтээлийг харгалзан дөр дурдсан цол олгоно:

1. сурагч;
2. цагдаагийн түрүүч;
- 3) цагдаагийн дэд ахлагч;
- 4) цагдаагийн ахлагч;
- 5) цагдаагийн ахлах ахлагч;
- 6) цагдаагийн дэслэгч;
- 7) цагдаагийн ахлах дэслэгч;
- 8) цагдаагийн ахмад;
- 9) цагдаагийн хошууч;
- 10) цагдаагийн дэд хурандаа;
- 11) цагдаагийн хурандаа.

2. Цагдаагийн удирдах албан тушаалтанд цэргийн дээд цол олгож болно.

3. Цагдаагийн алба хаагч цагдаагийн дүрэмт хувцас хэрэглэх буюу, эсхүл хувцасны мөнгөн хангамж эдэлнэ.

4. Цагдаагийн цол олгох журэм цагдаагийн дүрэмт хувцасны загварыг Монгол Улсын Ерөнхийлөгч, дүрэмт хувцасны эдэлгээний хугацааг Засгийн газар, хэрэглэх журмыг цагдаагийн төв байгууллага тогтооно.

5. Цагдаагийн дүрэмт хувцастай ижил загварын дүрэмт ба ажлын хувцас хэрэглэхийг бусад байгууллагад хориглоно.

32 дугаар зүйл. Цагдаагийн албаны дүрэм, сахилгын шийтгэл

1. Цагдаагийн байгууллагын дотоод албаны дүрэм, Цагдаагийн хүрээний ба эргүүл, харуулын албаны дүрэм, Цагдаагийн сахилгын дүрмийг Засгийн газар батална.

2. Сахилгын зөрчил гаргасан цагдаагийн алба хаагчид дор дурдсан сахилгын шийтгэл оногдуулна:

- 1) сануулах;
- 2) цолны мөнгийг 3 сар хүртэл хугацаагаар хасах;
- 3) сарын үндсэн цалинг 3 сар хүртэл хугацаагаар 20 хүртэл хувиар бууруулах;
- 4) цагдаагийн цолыг бууруулах буюу хасах;
- 5) албанаас халах.

33 дугаар зүйл. Цагдаагийн алба хаагчийн амралт

1. Цагдаагийн алба хаагчид жил бүр ажлын 26, сонгогчид 33 өдрийн амралт олгоно.

2. Цагдаагийн офицер, ахлагчид алба хаасан 5 жил тутам жилийн 2 өдрийн нэмэгдэл амралт олгоно.

34 дүгээр зүйл. Цалингийн нэмэгдэл

Цагдаагийн алба хаагчид цалин дээр нэмж олгох удаан

жил ажилласны болон зарим албаны нэмэгдлийг Засгийн газар тогтооно.

35 дугаар зүйл. Цагдаагийн алба хаагчийг шилжүүлэн томилсны зардал

1. Цагдаагийн алба хаагч удирдлагын шийдвэрээр шилжин томилогдох, томилогдсон газраасаа буцах үед түүний гэр бүлийн гишүүд, 5 тонн хүртэл ачаа тээхийн хамт оршин суух газар нь хүргэх тээврийн хэрэгслийг байгууллагаас нь гаргах буюу, эсхүл зардлыг тухайн үед мөрдөж байгаа автомашин, төмөр замын үнэлгээгээр тооцож олгоно.

2. Цагдаагийн алба хаагч удирдлагын шийдвэрээр өөр газар шилжин алба хаах болсноос түүний эхнэр (нөхөр) нь хөдөлмөрийн гэрээгээ нунлахад хүриэл түүнд нэг сараас доошгүй хугацааны дундаж цалинтай нь тэнцэх хэмжээний тэтгэмжийг цагдаагийн байгууллагаас олгоно.

36 дугаар зүйл. Цагдаагийн алба хаагчийн эрх зүйн байдлын онцлог

1. Цагдаагийн алба хаагч улс төрийн аливаа үйл ажиллагаа явуулдаг эвсэл, холбооны гишүүн байх, цагдаагийн бие бүрэлдэхүүний дотор аль нэг нам, эвсэл, холбооны улс төрийн үзэл баримтлалыг сурталчлахыг хориглоно.

2. Цагдаагийн алба хаагч үзэл бодлоо илэрхийлэх, үг хэлэх, эвлэлдээ нэгдэх, хэвлэл нийтлэх, шашин шүтэх, эс шүтэх эрх чөлөө эдлэхдээ өөрийн албанд хүндэтгэлтэй хандана.

3. Цагдаагийн байгууллагад ажил хаяхыг хориглоно.

4. Цагдаагийн алба хаагч нь төрийн сонгуульд үүрэг хүлээсэн, төрийн эрх бүхий байгууллагын шийдвэрээр ажил хавсаргаж цалин хөлс тогтоосон, түүнчлэн багшлах, зохион бүтээх, уран бүтээл, эрдэм шинжилгээ, судалгааны ажил хийх болон энэ зүйлийн 5 дахь хэсэгт зааснаас бусад тохиолдолд ажил хавсран гүйцэтгэж цалин хөлс авахыг хориглоно.

5. Цагдаагийн алба хаагч нь олон нийтийн байгууллагад сонгууль буюу томилолтоор орон тооны бус үүрэг гүйцэтгэж цалин хөлс авах бол захирах даргадаа илтгэнэ.

6. Цагдаагийн алба хаагчийг албан үүргээ биелүүдсэнтэй нь холбогдуулан төрийн төв, орон нутгийн байгууллагаас шагнаж урамшуулах бол албан байгууллагад нь урьдчилан мэдэгдэнэ. Цагдаагийн алба хаагч албан үүргээ биелүүдсэнтэйгээ холбогдуулан бусад байгууллага, аж ахуйн нэгж, иргэдээс шагнал авч болохгүй.

37 дугаар зүйл. Цагдаагийн байгууллага, түүний алба хаагчийн үүргээ биелүүлэх баталгаа

1. Цагдаагийн байгууллага, түүний алба хаагч нь төрийн эрх бүхий байгууллагаас гаргасан шийдвэрийг ёсчлон биелүүлснээс үүссэн хохирлыг хариуцахгүй.

2. Цагдаагийн алба хаагч эрх бүхий дарга, захирагчийнхын өгсөн тушаал, даалгаврыг ёсчлон биелүүлснээс үүссэн үр дагаврыг тушаал, даалгавар өгсөн дарга, захирагч хариуцна.

3. Цагдаагийн алба хаагчийг албан үүрэгтэй нь холбогдуулан төрийн байгууллагаас шалгах бол захирах даргад нь урьдчилэн мэдэгдэнэ.

4. Цагдаагийн байгууллага, түүний алба хаагчаар хуулиар хүлээлтгэсэн үүрэгт нь үл хамаарах ажил, үүрэг гүйцэтгүүлэхийг хориглоно.

5. Цагдаагийн алба хаагч албаны бус цагаар, түүнчлэн харууцуулснаас өөр нутаг дэвсгэрт иргэдийн хүсэлт, өөрийн санаачилгаар гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийгмийн хэв журам хамгаалах хууль ёсны үйл ажиллагаа явуулсан бол албан үүргээ гүйцэтгэсэнд тооцно.

6. Цагдаагийн алба хаагчийн эрх хэмжээнийхээ хүрээнд төгссөн хууль ёсны шаардлагыг иргэд, албан тушаалтан харьцалал харгалзахгүйгээр биелүүлэх үүрэгтэй.

7. Цагдаагийн алба хаагчийн хууль ёсны шаардлагыг зориуд үл биелүүлсэн, биелүүлэхгүй байхыг уриалсан, эсэргүүцсэн, албан үүргээ биелүүлэхэд нь санаатай саад учруулсан, албан үүрэгтэй нь холбогдуулан цагдаагийн алба хаагч, түүний гэр бүлийн гишүүд, чөлөөнд гарсан цагдаагийн ажилтныг доромжилсон, гүтгэсэн, заналхийлсэн, хүч хэрэглэсэн этгээлд эрүүгийн болон ээхиргааны хариуцлагын тухай хууль тогтоомжид заасан хариуцлага хүлээлгэнэ.

8. Үүргээ ёсчлон биелүүлснээс цагдаагийн алба хаагчид учирсан эд хөрөнгийн хохирлыг цагдаагийн байгууллага төлж, гэм буруутай этгээлдээр нөхөн төлүүлнэ.

9. Цагдаагийн алба хаагч өндөржүүлсэн бэлэн байдал, нөнийн эхажинд ажлаахад хоолны зардлыг, хэргийн сургууль, дадлагын үед хүвсний болон эдийн хангалтыг цагдаагийн байгууллага хариуцна.

10. Хэрэг бүртгэх, мөрлөн байгуулах ажиллагааны явцад цагдаагийн алба хаагчийн алдаанснээс буцаад учирсан хохирлыг төр хариуцна.

11. Цагдаагийн алба хаагч гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийгмийн хэв журам хамгаалах үүргээ гүйцэтгэж яваад эрүүл мэнд нь хохирсон буюу амь насаа алдсан тохиолдолд түүнд болон ар гэрт нь дараахь тэтгэвэр, тэтгэмжийн зөрүү, зардлыг олгоно:

1) хөдөлмөрийн чадвараа түр алдсан бол эмнэлгийн чөлөөтэй байсан хугацааны тэтгэмж, авч байсан цалингийн зөрүү;

2) тахир дутуу болсон тохиолдолд тахир дутуугийн тэтгэвэр, авч байсан цалингийн зөрүү;

3) амь насаа алдсан тохиолдолд ар гэрт нь тэжээгчээ алдсаны тэтгэвэр, хохирогчийн авч байсан цалингийн зөрүү;

4) хиймэл эрхтэн хийлгэх бол түүний зардал.

12. Энэ зүйлийн 11 дэх хэсгийн 2, 3-т заасан тэтгэвэр тогтоосноос хойш хохирогчийн тухайн үед авч байсан цалинд өөрчлөлт орсон бол зөрүүг шинээр тогтоосон хэмжээнээс тооцож олгоно.

13. Энэ зүйлийн 11 дэх хэсгийн 2, 3-т заасан цалингийн зөрүүг тахир дутуугийн ба тэжээгчээ алдсаны тэтгэвэр авч байгаа хугацаанд олгоно.

14. Энэ зүйлийн 11 дэх хэсэгт заасан тэтгэвэр ба цалингийн зөрүү, хиймэл эрхтэн хийлгэх зардлыг цагдаагийн байгууллага олгож, хуульд заасны дагуу гэм буруутай этгээдээр хохирлыг нөхөн төлүүлнэ.

15. Цагдаагийн сургуулийн сонсогч, багш, гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийгмийн хэв журам хамгаалах шууд үүрэггүй цагдаагийн бусад алба хаагчийг эрх бүхий албан тушаалтны шийдвэрээр гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийгмийн хэв журам хамгаалах, харуул хамгаалаалтын ажилд оролцуулж болно. Энэ тохиолдолд цагдаагийн алба хаагчид хуулиар олгосон баталгаа тэдгээрт нэг адил хамаарна.

38 дугаар зүйл. Цагдаагийн алба хаагчид үзүүлэх тусламж, хөнгөлөлт

1. Цагдаагийн алба хаагчийн ажилласан хугацааг тооцоход цагдан хорих байранд харуул, жижүүрээр ажилласан 1 жилийг 1 жил 3 сараар, эрүүлжүүлэх байранд эмч, жижүүрээр ажилласан 1 жилийг 1 жил 2 сараар тооцно.

2. Цагдаагийн алба хаагч орон тоо, зохион байгуулалтын өөрчлөлт, эрүүл мэндээр халагдах болон амины сууц барих, орон сууц худалдаж авахад нь Засгийн газраас тогтоосон журмын дагуу тусламж, хөнгөлөлт үзүүлж болно.

3. Цагдаагийн алба хаагч ээлжийн амралтаараа өөрийн буюу эхнэр (нөхөр)-ийн төрсөн нутаг явах бол түүнд ирэх, очих замын зардлыг тухайн үед мөрдөж байгаа автомашин, төмөр замын үнэлгээгээр тооцож 2 жилд нэг удаа олгоно.

ТАВДУГААР БҮЛЭГ

Цагдаагийн байгууллага, алба хаагчийн зэвсэг, тусгай хэрэгсэл

39 дүгээр зүйл. Цагдаагийн байгууллагын зэвсэг

1. Цагдаагийн байгууллага гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийгмийн хэв журам хамгаалах, харуул хамгаалалтын үүрэг гүйцэтгэх алба хаагчиддаа галт зэвсэг олгох, алба хаагчид нь уул зэвсгийг биедээ авч явах эрхтэй.

2. Цагдаагийн байгууллага нь нэрэг, цагдаагийн албанд зориулж үйлдвэрлэсэн нисдэг тэрэг, хуягт тээвэрлэгч, газар уснаа явагч зэрэг тээврийн хэрэгсэл ашиглах эрхтэй.

40 дүгээр зүйл. Галт зэвсэг хэрэглэх

1. Гэмт үйлдлийг өөр арга, хэрэгслээр таслан зогсоох боломжгүй бол цагдаагийн алба хаагч дараахь тохиолдолд галт зэвсэг хэрэглэж болно:

1) цагдаагийн алба хаагч болон бусад хүний амь нас, эрүүл мэндэд ноцтой хохирол учруулж болзошгүй байдлаар довтолсон;

2) цагдаагийн болон дотоодын цэргийн хамгаалалтад байгаа объект руу нууцаар нэвтрэн орсон, эсхүл зэвсэг хэрэглэн буюу бүлэглэн довтолсон;

3) хүнийг барьцаанд авсан;

4) ялтан, цагдан хориглогч оргосон, хүнд, онц хүнд гэмт хэрэгт сэжиглэгдсэн этгээд зугатсан;

5) галт зэвсэг, нулимс асгаруулагч, амьсгал боогдуулагч, хүний амь нас, эрүүл мэндэд ноцтой хохирол учруулж болох бусад зүйлээр зэвсэглэсэн этгээд зэвсгээ хураалгах шаардлагыг үл биелүүлэн эсэргүүцсэн;

6) хуягаан хүргэж яваа этгээдийг суллахаар зэвсэг хэрэглэн, эсхүл бүлэглэн довтолсон;

7) хорих, цагдан хорих, баривчлах байранд нийтийн эмх замбараагүй байдал гарч, хүний амь нас, эд хөрөнгөд ноцтой хохирол учрах бодитой нөхцөл байдал бий болсон.

2. Цагдаагийн алба хаагч бололцоотой бүх тохиолдолд гэмт зэвсэг хэрэглэхийн өмнө урьдчилан сануулна.

3. Галт зэвсэг хэрэглэснээс хүний амь нас, эрүүл мэндэд хохирол учирсан бол зэвсэг хэрэглэсэн цагдаагийн алба хаагч эмнэлгийн яаралтай тусламж үзүүлэх арга хэмжээ авч захирах дэргатаа, дарга нь прокурорт нэн даруй мэдэгдэнэ.

41 дүгээр зүйл. Цагдаагийн тусгай хэрэгсэл, мэх

1. Цагдаагийн байгууллага, алба хаагч гэмт хэргтэй тэмцэх, нийгмийн хэв журам хамгаалах, хэрүүл хамгаалалтын үүрэг гүйцэтгэхдээ дараахь тусгай хэрэгсэл, мэх ашиглана:

- 1) олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгсэл;
- 2) нэг бүрийн тусгай хэрэгсэл;
- 3) тээврийн хэрэгсэл албадан зогсоох тусгай хэрэгсэл;
- 4) хамгаалах тусгай хэрэгсэл;
- 5) самбо, каратэ зэрэг зэвсэггүйгээр тулалдах мэх;
- 6) албаны нохой.

2. Энэ зүйлийн 1 дэх хэсгийн 1, 2, 3-г завсан тусгай хэрэгслийг цагдаагийн төв байгууллагын зөвшөөрөлгүйгээр үйлдвэрлэх, дуурайлган хийх, гадаадаас оруулж ирэхийг хориглоно.

42 дугаар зүйл. Олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгсэл

1. Хоёр ба түүнээс дээш хүнд нэгэн зэрэг хэрэглэх боломжтой хэрэгслийг олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгсэл гэнэ.

2. Олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгсэлд дараахь хэрэгсэл хамаарна:

1) олон хүнд нэг зэрэг нөлөөлөх пулимс асаруулагч, амьсгаа боогдуулагч;

2) усан хөөрөг;

3) утаан хөшиг үүсгэгч.

3. Цагдаагийн алба хаагч олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгслийг дараахь зорилгоор хэрэглэж болно:

1) нийтийн эмх замбараагүй байдлыг таслан зогсоох;

2) нийгмийн хэв журмыг бүлэглэн зөрчиж байгааг таслан зогсоох;

3) байгууллага иргэдийн мэдэлд байгаа барилга байгууламж, орон байрыг эзлэн авсан, гудамж, замын хөдөлгөөнийг бүслэн хаасныг чөлөөлөх;

4) хориглон эсэргүүцэж байгаа сэжигтэн, ялагдагч шүүгдэгч, ялтыг баривчлах;

5) энэ хуулийн 40 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэгт заасан тохиолдолд,

4. Энэ зүйлийн 3 дахь хэсгийн 1, 3-т заасан тохиолдолд олон хүнд нөлөөлөх тусгай хэрэгсэл хэрэглэхийн өмнө урьдчилан сануулна,

43 дугаар зүйл. Нэг бүрийн тусгай хэрэгсэл

1. Нэг хүнд нөлөөлөх хэрэгслийг нэг бүрийн тусгай хэрэгсэл гэнэ.

2. Нэг бүрийн тусгай хэрэгсэлд дараахь хэрэгсэл хамаарна:

1) гар, хөл, хурууны ган;

2) хүлэг, ороох намц;

3) резинэн бороохой;

4) цахилгаан бороохой;

5) пулимс асаруулагч, амьсгалаа боогдуулагчаар цэнэглэсэн буу, шүршүүр;

6) резинэн ба хуванцар сумтай буу.

3. Цагдаагийн алба хаагч дараахь тохиолдолд нэг бүрийн тусгай хэрэгслийг хэрэглэж болно:

1) цагдаагийн алба хаагчийн хууль ёсны шаардлагыг зорцуул биелүүлээгүй, эсхүл эсэргүүцсэн;

2) сэжигтэн, ялагдагч, шүүгдэгч, ялсныг хуяглан хүргэх;

3) цагдаагийн алба хаагчийн амь нас, эрүүл мэндэд аюултайгаар эсэргүүцэж болох сэжигтэн, ялагдагч, ялтанг баривчлах;

4) энэ хуулийн 40 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэг, 42 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэгт заасан тохиолдолд.

4. Дараахь тохиолдолд хүлэг буюу ороох намц хэрэглэж болно:

1) сэжигтэн, ялагдагч, шүүгдэгч, ялтан амна хорлож болзошгүй бол;

2) сэтгэл мэдрэлийн өвчний улмаас өөрийгөө жолоодох чадвараа алдсан буюу согтуу этгээд догшин хэрцгий авирлаж бусдын амь нас, эрүүл мэнд, эд хөрөнгөд дохирол учруулахаар бол.

5. Энэ зүйлийн 4 дэх хэсгийн 2-т заасан тохиолдолд уул этгээдэд хүлэг, ороох намц хэрэглэж болох эсэх тухай эмнэлгийн магадлагаа урьдчилан гаргуулах буюу, эсхүл эмч байлцуулна,

44 дүгээр зүйл. Тээврийн хэрэгсэл албадан зогсоох тусгай хэрэгсэл

1. Тээврийн хэрэгслийг зогсоох зорилгоор ашиглах зориулалттай төхөөрөмжийг тээврийн хэрэгсэл албадан зогсоох тусгай хэрэгсэл гэнэ.

2. Тээврийн хэрэгсэл албадан зогсоох тусгай хэрэгслийг дараахь тохиолдолд хэрэглэж болно:

1) хүний амь нас, эрүүл мэндэд учирч болох бодит аюулыг таслан зогсоох шаардлага тулгарсан;

2) сэжигтэн, яллагдагч, шүүгдэгч, ялтан өөрөө жолоодон зугатсан, эсхүл тийм этгээдийг тээвэрлэн зугатсан;

3) тээврийн хэрэгслийг зогсоох талаар цагдаагийн алба хаагчийн тавьсан хууль ёсны шаардлагыг үл биелүүлэн зугатсан.

3. Энэ зүйлийн 2 дэх хэсгийн 1, 2-г заасан тохиолдолд тээврийн хэрэгсэл албадан зогсоох тусгай хэрэгсэл хэрэглэх боломжгүй бол галт зэвсэг хэрэглэнг эсхүл ачааны автомашины болон бусад зүйлээр хаалт тавьж тээврийн хэрэгслийг албадан зогсоож болно.

45 дугаар зүйл. Галт зэвсэг, тусгай хэрэгсэл хэрэглэх заавар, хамгаалах тусгай хэрэгслийн жагсаалтыг батлах

1. Галт зэвсэг, бүх төрлийн тусгай хэрэгсэл хэрэглэх зааврыг Улсын ерөнхий прокурортой зөвшилцөн цагдаагийн төв байгууллагын дарга батална.

2. Хамгаалах тусгай хэрэгслийн жагсаалтыг цагдаагийн төв байгууллагын дарга батална.

46 дугаар зүйл. Галт зэвсэг, тусгай хэрэгсэл хэрэглэхийг хориглох

Хүүхэд болон жирэмсэн болох нь илэрхий мэдэгдэж байгаа хүмүүст дор дурдсанаас бусад тохиолдолд галт зэвсэг, тусгай хэрэгсэл хэрэглэхийг хориглоно:

1) энэ хуулийн 40 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсгийн 1-д заасан тохиолдолд;

2) галт зэвсэг хэрэглэж довтолсон, буюу эсэргүүцсэн;

3) нийтийг хамарсан эмх замбараагүй байдал бий болсон буюу бүлэглэн довтолсон үед оролцсон хүмүүсийг дотор нь яагах боломжгүй онцгой тохиолдолд.

ЗУРГАДУГААР БҮЛЭГ

Цагдаагийн байгууллагад иргэд, аж ахуйн нэгж, ¹ байгууллагаас үзүүлэх туслалцаа

47 дугаар зүйл. Байгууллага, иргэдийн туслалцаа

1. Цагдаагийн байгууллага үүргээ биелүүлэхэд нь иргэд, аж ахуйн нэгж, байгууллага дэмжлэг туслалцаа үзүүлнэ.

2. Иргэд, аж ахуйн нэгж, байгууллага үйл ажиллагаа явуулахдаа гэмт хэрэг гарах, нийгмийн хэв журам зөрчигдөх нөхцөл бүрдүүлэхгүй байх, урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ авна.

48 дүгээр зүйл. Цагдаагийн туслах ажилтан

1. Цагдаагийн байгууллага 18 насанд хүрсэн иргэнийг, өөрийн нь зөвшөөрснөөр туслах ажилтнаар авч ажиллуулж болно.

2. Цагдаагийн байгууллага туслах ажилтантай гэрээ байгуулж, түүнд туслах ажилтны хариуцах ажил, талуудын харилцан хүлээх үүрэг, олгох хөлс, гэрээ цуцлах үндэслэлийг мана.

3. Цагдаагийн туслах ажилтны дүрмийг энэ хуульд нийцүүлэн Засгийн газар батална.

4. Цагдаагийн туслах ажилтан хүний эрх, эрх чөлөөг хүндэтгэж, Үндсэн хууль, энэ хууль, хууль тогтоомжийн бусад актыг чанд сахнаж, зөвхөн гэрээнд залсан үүргийг биелүүлнэ.

5. Цагдаагийн туслах ажилтнаар хэрэг бүртгэх, мөрдөн байцаах ажиллагаа гүйцэтгүүлж болохгүй.

6. Цагдаагийн туслах ажилтан гэмт хэрэг, захиргааны зөрчил гарсан газар, ул мөрийг хамгаалах, сэжиглэгдсэн болон гэрч болох хүмүүсийн бичиг баримтыг шалгаж хэягийг тогтоох, хэв журам сахих талаар иргэд, аж ахуйн нэгж, байгууллагад шаардлага тавих, гэмт хэрэг, захиргааны зөрчил үйлдсэн этгээдийг цагдаагийн байгууллагад хүргэх эрхтэй.

7. Цагдаагийн туслах ажилтан гэмт хэрэг, захиргааны зөрчил гарсан тухай төрийн зохих байгууллагад яаралтай мэдээлэх шаардлагатай үед байгууллага, иргэдийн холбооны сэрэгслийг ашиглаж болно.

8. Энэ хуулиар олгосон эрх хэмжээнийхээ хүрээнд цагдаагийн туслах ажилтны тавьсан шаардлагыг иргэд, аж ахуйн нэгж, байгууллага биелүүлэх үүрэгтэй.

9. Цагдаагийн туслах ажилтныг үүргээ биелүүлсэнтэй нь холбогдуулан доромжилсон, заналхийлсэн, бусад хохирол учруулсан, түүний тавьсан хууль ёсны шаардлагыг зориуд үл биелүүлсэн, эсэргүүцсэн этгээдэд эрүүгийн ба захиргааны хариуцлагын тухай хууль тогтоомжид заасан хариуцаага хүлээлгэнэ.

ДОЛДУГААР БҮЛЭГ

Гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийгмийн хэв журам хамгаалахад дотоодын цэргийн оролцоо

49 дүгээр зүйл. Гэмт хэрэгтэй тэмцэх нийгмийн хэв журам хамгаалахад дотоодын цэргийн гүйцэтгэх үүрэг

1. Дотоодын цэрэг гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийгмийн хэв журам хамгаалах талаар дараахь үүрэг гүйцэтгэнэ:

1) улсын онц чухал объектыг хамгаалах;

2) байгалийн гамшиг, гэнэтийн бусад аюул тохиолдсон, үйлдвэрлэлийн осол, гал түймэр, хүн, малын гоц халдварт өвчин гарсан үед нийгмийн хэв журам хамгаалах, аврах ажил, хорио цээрийн дэлгэмийг сахиулахад оролцох;

3) баяр наадам, жагсаал, цуглаан зэрэг нийтийг хамарсан арга хэмжээний үед нийгмийн хэм журам хамгаалахад оролцох;

4) нийтийн эмх замбараагүй байдал бий болсон, хорих, цагдан хорих байранд үймээн гарсан үед дэг журмыг сэргээн тогтооход оролцох;

5) шаардлагатай үед зарим объектыг түр хугацаагаар хамгаалах, зорчигч, ачаа тээшнийг тээврийн замд харгалзан хүргэх.

2. Энэ зүйлийн 1 дэх хэсгийн 1-д заасан онц чухал объектын жагсаалтыг Засгийн газар батална.

3. Энэ зүйлийн 1 дэх хэсгийн 2, 3, 4, 5-д заасан үүргийг дотоодын цэргээр гүйцэтгүүлэх шийдвэрийг цагдаагийн төв байгууллагын дарга гаргана.

4. Энэ зүйлийн 1 дэх хэсгийн 3-т заасан үүрэг гүйцэтгэх үед дотоодын цэрэгт галт зэвсэг тавьж олгохыг хориглоно.

50 дугаар зүйл. Дотоодын цэргийн албан хаагчийн эрх зүйн байдал

1. Дотоодын цэрэгт алба хаах журам, дотоодын цэргийн албан хаагчдын эрх зүйн байдлыг Монгол Улсын иргэний цэргийн үүргийн болон цэргийн албан хаагчийн эрх зүйн байдлын тухай хууль, нэргийн дүрмээр зохицуулна.

2. Дотоодын цэргийн албан хаагч гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийгмийн хэв журам хамгаалах ажилд оролцож галт зэвсэг, гүстэй хэрэгсэл хэрэглэхдээ энэ хуулийн холбогдох заалтыг баримтална.

3. Дотоодын цэргийн албан хаагч гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийгмийн хэв журам хамгаалах үүрэг гүйцэтгэхэд энэ хуулиар цагдаагийн алба хаагчид олгосон баталгаа нэг адил хамаарна.

НАГМДУГААР ЗҮЙЛ

Бусад зүйл

51 дүгээр зүйл. Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагаанд тавих хяналт

1. Монгол Улсын Их Хурал, Ерөнхийлөгч, Засгийн газар, орон нутгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, түүний Тэргүүлэгчид, Засаг дарга, төрийн хяналтын албад тус тусын эрх хэмжээний дотор цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт тавина.

2. Монгол Улсын Прокурорын байгууллага нь цагдаагийн байгууллагын хэрэг бүртгэх, мөрдөн байцаах, ял эдлүүлэх ажиллагаанд хяналт тавина.

3. Цагдаагийн төв байгууллага нь цагдаагийн нийт байгууллага, алба хаагчийн үйл ажиллагаанд, цагдаагийн байгууллагын дарга, захирагч нар тухайн байгууллагын алба хаагчдын өдөр тутмын ажилд дотоодын хяналт тавьж, хууль тогтоомж, цагдаагийн алба хаагчийн ёс зүйн шаардлага, хүний эрх, эрх чөлөөг зөрчих явдалтай тэмцэж, шалтгаан, нөхцөлийг эрилгах арга хэмжээ авна.

4. Тодорхой нутаг дэвсгэр харууссан нийтлэг үүрэг бүхий цагдаагийн байгууллага, алба хаагч жилд нэгээс доошгүй удаа оршин суугчид буюу тэдгээрийн төлөөлөгчдөд тайлан тавина.

**52 дугаар зүйл. Цагдаагийн алба хаагчид хүлээлгэх
хариуцлага**

Монгол Улсын хууль тогтоомж, өргөсөн тангаргаа зөрчсөн цагдаагийн алба хаагчид хууль тогтоомжийн дагуу эрүүгийн, захиргааны болон сахилгын хариуцлага хүлээлгэнэ.

53 дугаар зүйл. Хууль хүчин төгөлдөр болох

Энэ хуулийг 1994 оны 1 дүгээр сарын 1-ний өдрөөс эхлэн дагаж мөрдөнө.

**Монгол Улсын Их Хурлын
дарга**

Н. БАГАБАНДИ

1993 оны 12 дугаар
сарын 2-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

МОНГОЛ УЛСЫН
ХУУЛЬ

1993 оны 12 дугаар
сарын 13-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

ХУУЛЬ ХҮЧИНГҮЙ БОЛСОНД ТООЦОХ ТУХАН

1 дүгээр зүйл. Монгол Улсын Чагдаргийн байгууллагын тухай хууль батлагдсантай холбогдуулан «Чагдан сэргийлэх, засах хүмүүжүүлэх хөдөлмөрийн байгууллагын ажилтнаас үүргээ биелүүлэх баталгааны журам» 1990 оны 10 дугаар сарын 5-ны өдрийн хуулийг хүчингүй болсонд тооцугай.

2 дугаар зүйл. Энэ хуулийг 1994 оны 1 дүгээр сарын 1-ний өдрөөс эхлэн дагалж мөрдсүгэй.

Монгол Улсын Их Хурлын
дэргэ

Н. БАГАБАНДИ

**МОНГОЛ УЛСЫН
ХУУЛЬ**

1993 оны 12 дугаар
сарын 16-ны өдөр

Улаанбаатар
хот

**МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТУХАЙ
ХУУЛЬД НЭМЭЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ**

1 дүгээр зүйл, Монгол Улсын Засгийн газрын тухай хуулийн 20 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсгийн 3 дахь заалтад «зэвсэгт хүчин» гэсний дараа «улсын хилгүйн болон» гэж нэмсүгэй.

3 дугаар зүйл, Энэ хуулийг 1993 оны 12 дугаар сарын 20-ны өдрөөс эхлэн дагаж мөрдсүгэй.

**Монгол Улсын Их Хурлын
дарга**

Н. БАГАБАНДИ

**МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЫН
ТОГТООЛ**

1993 оны 11 дугаар

Дугаар 88

Улаанбаатар

сарын 22-ны өдөр

хот

**МОНГОЛ УЛСЫН ЭДИЙН ЗАСАГ, НИЙГМИЙН
ХӨГЖЛИЙН 1994 ОНЫ ҮНДСЭН ЧИГЛЭЛИЙГ
БАТЛАХ ТУХАЙ**

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн хорин тавдугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 7, Монгол Улсын Засгийн газрын тухай хуулийн 26 дугаар зүйлийн 7 дахь хэсэгт заасныг үндэслэн Монгол Улсын Их Хурлаас ТОГТООХ нь:

1. Монгол Улсын эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийн 1994 оны үндсэн чиглэлийг хавсралт ёсоор баталсугай.

2. Дор дурдсан арга хэмжээ авахыг Монгол Улсын Засгийн газарт даалгасугай:

1) эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийн 1994 оны үндсэн чиглэлийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдуудан хууль тогтоомжид нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг 1993 оны 12 дугаар сарын 10-ны дотор Улсын Их Хуралд өргөн барих;

2) зах зээлийн эдийн засгийн харилцааг бэхжүүлж, нийгмийн даатгалын нэгдсэн тогтолцоонд шилжихтэй уялдан албан татварын хууль тогтоомжид нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай асуудлыг Монгол Улсын Их Хурлын 1994 оны хаврын чуулганд хэлэлцүүлэхээр оруулах;

3) эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийн 1994 оны үндсэн чиглэлийн биелэлтийг зохион байгуулж, явцыг Улсын Их Хуралд 1994 оны хаврын чуулганы тогтоолд танилцуулах.

**МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН
ТОГТООЛ**

1993 оны 11 дүгээр
сарын 23-ны өдөр

Дугаар 89

Улсынбаятар
ХОТ

**МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН 1994 ОНЫ ТӨСВИЙН
ТУХАЙ**

Монгол Улсын Их Хурлаас **ТОГТООХ** нь:

Монгол Улсын Их Хурлын 1994 оны зардлын төсвийг 105333,0 мянган төгрөгөөр, Төр, нийгмийн судлалын Академийн 1994 оны зардлын төсвийг 31656,0 мянган төгрөгөөр тус тус баталсугай.

Дарга

Н. БАГАБАНДИ

**МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН
ТОГТООЛ**

1993 оны 11 дүгээр
сарын 23-ны өдөр

Дугаар 90

Улсынбаятар
ХОТ

**МОНГОЛ УЛСЫН ҮНДСЭН ХУУЛИЙН
ЦЭЦИЙН 1994 ОНЫ ТӨСВИЙН ТУХАЙ**

Монгол Улсын Их Хурлаас **ТОГТООХ** нь:

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн цэцийн 1994 оны зардлын төсвийг 4490,7 мянган төгрөгөөр баталсугай.

Дарга

Н. БАГАБАНДИ

**МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРАЫН
ТОГТООЛ**

1993 оны 11 дүгээр
сарын 23-ны өдөр

Дугаар 91

Улаанбаатар

ХОТ

**МОНГОЛ УЛСЫН ЕРӨНХИЙЛӨГЧИЙН
1994 ОНЫ ТӨСВИЙН ТУХАЙ**

Монгол Улсын Их Хурлаас **ТОГТООХ** нь:

Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн 1994 оны зардлын төсвийг
60519,6 мянган төгрөгөөр баталсугай.

Дарга

Н. БАГАБАНДИ

**МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРАЫН
ТОГТООЛ**

1993 оны 11 дүгээр
сарын 25-ны өдөр

Дугаар 92

Улаанбаатар

ХОТ

**ТӨРӨӨС МӨНГӨНИЙ БОДЛОГЫН ТАЛААР
1994 ОНД БАРИМТЛАХ ЧИГЛЭЛИЙГ БАТЛАХ
ТУХАЙ**

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн хорин тавдугаар зүйлийн
1-дэх хэсгийн 7-д заасныг үндэслэн Монгол Улсын Их Хурлаас
ТОГТООХ нь:

I. Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 1994 онд баримтлах
чиглэлийг хавсралт ёсоор баталсугай.

2. Дор дурдсан арга хэмжээ авахыг Монголбанкинд даалгасугай:

1) Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 1994 онд баримтлах чиглэлийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдуулж мөнгө, зээлийн бодлогыг эдийн засгийг тогтворжуулах шаардлагад нийцүүлэх, мөнгөний нийлүүлэлтийг үнийн өсөлт, эдийн засгийн бодит байдалтай уялдуулах, зээл, хүүгийн бодлогыг үйлдвэрлэлийг дэмжихэд чиглүүлэхийн зэрэгцээ төлбөр тооцоог шуурхай болгож бэлэн бус тооцоог өргөжүүлэх, банкны системийн бүтээ, тогтолцоог цаашид боловсонгуй болгох, бүртгэл, тайлан, судалгаа, мэдээллийг улам сайжруулах;

2) банкны байгууллагын үйл ажиллагааны талаар бүх төрлийн мэдээллийн хэрэгслээр өргөн сурталчлах, арилжааны банкууд тайлан тэнцлээ улирал бүр хэвлэн нийтлүүлдэг журам 1994 оны 1 дүгээр сараас эхлэн тогтоон мөрдүүлэх;

3) улсын гадаад валютын нөөцийг нэмэгдүүлэх арга хэмжээ авч, гадаад төлбөр, тооцоо, өрийн асуудлыг улирал бүр Улсын Их Хурлын Төсөв, санхүү, мөнгө, зээлийн бодлогын байнгын хороонд танилцуулах.

3. Байгууллага хоорондын өр авлагын байдэлд судалгаа хийж бий болсон өр авлагыг барагдуулах ажлыг улирал бүр зохион байгуулж байхыг Засгийн газар, Монголбанкинд даалгасугай.

4. Энэ тогтоолын биелэлтэд хяналт тавьж шаардлагатай туслаанд үзүүлж ажиллахыг Улсын Их Хурлын Төсөв, санхүү, мөнгө, зээлийн бодлогын байнгын хороонд үүрэг болгосугай.

Дарга

Н. БАГАБАНДИ

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТОГТООЛ

1993 оны 12 дугаар

Дугаар 93

Улаанбаатар

сарын 3-ны өдөр

хот

МОНГОЛ УЛСЫН ЕРӨНХИЙЛӨГЧӨӨС ТАВЬСАН ХОРИГИЙН ТУХАЙ

Монгол Улсын 1994 оны төвлөрсөн төсвийн тухай хуульд бүхэлд нь, Монгол Улсын эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийн 1994 оны үндсэн чиглэлийг батлах тухай болон Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 1994 онд баримтлах чиглэлийг батлах тухай Улсын Их Хурлын тогтоолуудын зарим хэсэгт Монгол Улсын Ерөнхийлөгчөөс тавьсан хоригийг хэлэлцээд Монгол Улсын Их Хурлаас ТОГТООХ нь:

1. Монгол Улсын 1994 оны төвлөрсөн төсвийн тухай хуульд тавьсан хоригийг хүлээн авах боломжгүй гэж үзсүгэй.

2. Монгол Улсын эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийн 1994 оны үндсэн чиглэлийг батлах тухай Улсын Их Хурлын 1993 оны 88 дугаар тогтоолын зарим хэсэгт тавьсан хоригийг хүлээн авах боломжгүй гэж үзсүгэй.

3. Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 1994 онд баримтлах чиглэлийг батлах тухай Улсын Их Хурлын 1993 оны 92 дугаар тогтоолын зарим хэсэгт тавьсан хоригийг хүлээн авах боломжгүй гэж үзсүгэй.

4. Энэ тогтоолыг 1993 оны 12 дугаар сарын 10-ны өдрөөс дагаж мөрдсүгэй.

Дэд дарга

Ж. ГОМБОЖАВ

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРАЛЫН
ТОГТООЛ

1993 оны 12 дугаар

Дугаар 94

Улаанбаатар

сарын 13-ны өдөр

ХТХ

МОНГОЛ УЛСЫН ЦАГДААГИЙН БАЙГУУЛЛАГЫН
ТУХАЙ ХУУЛИЙГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ЗАРИМ
АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТУХАЙ

Монгол Улсын Их Хурлаас ТОГТООХ нь:

1. Монгол Улсын Цагдаагийн байгууллагын тухай хууль батлагдсантай холбогдуулан дараахь арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэхийг Засгийн газарт даалгасугай;

1) Сайд нарын Зөвлөл, Засгийн газрын урьд гарсан тогтоол, шийдвэрийг 1994 оны 1 дүгээр сарын 1-ний дотор багтаан Цагдаагийн байгууллагын тухай хууль болон хууль тогтоомжийн бусад актэд нийцүүлэх арга хэмжээ авах;

2) Цагдаагийн байгууллагын тухай хуульд заасан дүрэм, журам, зааврыг 1994 оны эхний улиралд багтаан шинэчлэн боловсруулж мөрдүүлэх;

3) дотоодын цэргийн болон гүйцэтгэх ажлын тухай хуулийн төслийг боловсруулан 1994 оны хаврын чуулган эхлэхээс өмнө Улсын Их Хуралд өргөн барих.

2. БНМАУ-ын Ардын Их Хурлын Тэргүүлэгчдийн дараахь зарлиг, зарлигийн заалтыг Монгол Улсын Цагдаагийн байгууллагын тухай хууль хүчин төгөлдөр болсон өдрөөс эхлэн хүчингүй болсонд тооцсугай:

1) «Хорих газраас суллагдсан зарим хүмүүст цагдаа сэргийлэх байгууллагаас тавих захиргааны хяналтын дүрмийг батлах тухай» БНМАУ-ын Ардын Их Хурлын Тэргүүлэгчдийн 1968 оны 10 дугаар сарын 11-ний өдрийн 216 дугаар зарлиг;

2) «Шаардлага бүхий хүмүүсийг түр хүлээлгэн шалгах журам тогтоох тухай» БНМАУ-ын Ардын Их Хурлын Тэргүүлэгчдийн 1970 оны 7 дугаар сарын 20-ны өдрийн 129 дүгээр зарлиг;

3) «Насанд хүрээгүй, шаардлага бүхий хүмүүсийг хүлээлгэн шалгах асурам тогтоох тухай» БНМАУ-ын Ардын Их

Хурлын Тэргүүлэгчдийн 1970 оны 7 дугаар сарын 20-ны өдрийн 130 дугаар зарлиг;

4) «Согтууруулах явдалтай хийх тэмцлийг хүчтэй болгох тухай» БНМАУ-ын Ардын Их Хурлын Тэргүүлэгчдийн 1974 оны 4 дүгээр сарын 8-ны өдрийн 120 дугаар зарлигийн 3 дугаар заалт.

5) «Дүрэм батлах тухай» БНМАУ-ын Ардын Их Хурлын Тэргүүлэгчдийн 1981 оны 12 дугаар сарын 30-ны өдрийн 441 дүгээр зарлиг;

6) «БНМАУ-ын Цагдан сэргийлэх байгууллагын үндсэн үүрэг, эрхийн тухай» БНМАУ-ын Ардын Их Хурлын Тэргүүлэгчдийн 1985 оны 3 дугаар сарын 29-ний өдрийн 96 дугаар зарлиг;

7) «БНМАУ-ын хот, суурингийн гудамж, талбайд хурал цуглаан хийх, жагсаал ёслол үйлдэх журмын тухай» БНМАУ-ын Ардын Их Хурлын Тэргүүлэгчдийн 1990 оны 4 дүгээр сарын 7-ны өдрийн 86 дугаар зарлигийн 16 дугаар заалт.

Дарга

Н. БАГАБАНДИ

**МОНГОЛ УЛСЫН ЕРӨНХИЙЛӨГЧИЙН
ЗАРЛИГ**

1993 оны 12 дугаар

Дугаар 112

Улаанбаатар

сарын 1-ний өдөр

ХОТ

ЖУРАМ БАТЛАХ ТУХАЙ

Монгол Улсын Прокурорын байгууллагын тухай хуулийн 36 дугаар зүйлийн 5 дахь хэсэгт заасныг үндэслэн Прокурорын байгууллагын бэлгэдэл, прокурорын энгэрийн тэмдгийн загвар, тэдгээрийг хэрэглэх журмыг хавсралтын ёсоор баталсугай.

Монгол Улсын Ерөнхийлөгч

П. ОЧИРБАТ

Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн 1993
оны 112 дугаар зарлигийн хавсралт

**ПРОКУРОРЫН БАЙГУУЛЛАГЫН БЭЛГЭДЭЛ,
ПРОКУРОРЫН ЭНГЭРИЙН ТЭМДГИЙН ЗАГВАР,
ТЭДГЭЭРИЙГ ХЭРЭГЛЭХ ЖУРАМ**

I. Прокурорын байгууллагын бэлгэдлийн тодорхойлолт

Прокурорын байгууллагын бэлгэдэл нь найман товруу бүхий дугуй бамбай хэлбэртэй байх бөгөөд энэ нь хууль дээдлэх, хүний эрх, эрх чөлөөг хүндэтгэн хамгаалах прокурорын үйл ажиллагааны үндсэн агуулгыг илэрхийлнэ.

Бамбайн төв хэсэгт дөрвөн зүг, найман заахисыг илэрхийлсэн найман хошуу байх бөгөөд энэ нь прокурорын үйл ажиллагааны хүртээмж, далайцыг бэлгэднэ.

Найман хошууны голд хоёр загас байрлуулах бөгөөд энэ нь прокурорын хяналтын тасралтгүй, байнгын шинж чанарыг илэрхийлнэ.

Бамбайн гаднах дугуй хүрээ нь прокурор гадны нөлөөнд үл автан, гагцхүү хуульд захирагдах зэрчмыг илэрхийлнэ.

II. Прокурорын энгэрийн тэмдэгийн тодорхойлолт

Прокурорын энгэрийн тэмдэг нь прокурорын байгууллагын бэлгэдлийн үндсэн хэлбэрийг хадгалсан байх бөгөөд бамбайн доод хэсэгт цагаан наалан дээр шар өнгийн дармаа үсгээр «ПРОКУРОР» гэж бичсэн байна.

Бамбайн товруу нь тав байх бөгөөд энэ нь прокурорын зэрэг дэвнийн тоог илэрхийлнэ.

Бамбайн гаднах дугуй хүрээ, бамбайн товруу, найман хошуу, хос загасны нүдийг алтан шар өнгийн металлээр, бамбайн дэвсгэрийг хүрэл өнгийн металлээр, хоёр загасны их биеийг цагаан өнгийн наалангаар тус тус бүтээнэ.

Тэмдгийн ерөнхий гол нь 3,0 см, бамбайн гаднах хүрээний зузаан 0,1 см, бамбайн хүрээний зузаан 0,3 см, бамбайн хүрээний доод голч нь 2,0 см, хос загасны голч нь 1,2 см тус тус байх бөгөөд найман хошуу, хоёр загасыг суурингаас нь 0,2 см товойлгон үйлдэнэ.

Тэмдэг нь ар таадаа хувийн дугаартай байх бөгөөд зүүлтгэй байнг.

III. Прокурорын байгууллагын бэлгэдлийг хэрэглэх журам

Прокурорын байгууллагын бэлгэдлийг бүх шатны прокурорын албан тасалгаа, прокурорын байгууллагын хэвлэл, шагнал, уналгын хэрэгсэл, албан бичгийн хэвлэмэл хуудас болон баяр ёслол, түүнд зориулсан чимэглэлд дүрслэн хэрэглэж болно. Энэ журамд зааснаас өөр тохиолдолд бэлгэдлийг гагцхүү Улсын ерөнхий прокурорын эвшөөрснөөр хэрэглэнэ.

IV. Прокурорын энгэрийн тэмдгийг хэрэглэх журам

1. Прокурорын энгэрийн тэмдгийг прокурорын албан тушаалд анх томилоход олгох бөгөөд прокурор энгэрийн тэмдгээ албан үүргээ гүйцэтгэж байх үедээ байнга зүүнэ.

2. Прокурорын энгэрийн тэмдгийг алдсан, хаясан, эсхүл бусад хэлбэрээр үрэгдүүлсэн бол энэ тухай Улсын ерөнхий прокурорт нэн даруй мэдэгдэж, түүнийг төлбөртэйгээр нөхөн олгоно.

3. Монгол Улсын Прокурорын байгууллагын тухай хуулийн 39 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсгийн 3, 4 дэх хэсэгт заасан үндэслэлээр прокурорыг ажлаас халсан тохиолдолд тэмдгийг буцааж авна.

4. Улсын Ерөнхий Прокурорын газар прокурорын ажлын тэмдэгийг талаар бүртгэл хөтөлж, прокурорыг тэмдэг өгөхөд тухай хуулийн зэрэг нь тэмдэглэнэ.

МОНГОЛ УЛСЫН ЕРӨНХИЙЛӨГЧИЙН ЗАРЛИГ

1993 оны 12 дугаар

Дугаар 113

Улсынхтар

сарын 2-ны өдөр

хот

ЗАРИМ ШҮҮГЧИЙГ АЛБАН ГҮШААЛАХ НЬ ЧӨЛӨӨЛӨХ ТУХАЙ

Шүүхийн тухай хуулийн 51 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсгийг үндэслэн, Шүүхийн ерөнхий амлалтын санал бодгосноор Жигжидийн Сүрэнг Дорнод аймгийн даян шалдах шатны шүүхийн шүүгчийн, Мухангийн Ганбазарыг Дорнод аймгийн ардын шүүхийн шүүгчийн, Гэндэжамцын Цэрэннамдыг Эрдэнэ хот дэх сум дундын шүүхийн ерөнхий шүүгчийн, Хайрланы Алтангэсгийг Дорнод аймгийн шүүхийн орлогч даргын, Түвшингийн Цэцэгийг Увс аймгийн хэсгийн ардын шүүхийн шүүгчийн амлалас тус тус чөлөөлсүгэн.

Монгол Улсын Ерөнхийлөгч

Н. ОЧИРБАТ

МОНГОЛ УЛСЫН ЕРӨНХИНЦЛӨГЧИЙН
ЗАРЛИГ

1995 оны 11 сартаар

Дугаар 114

Улаанбаатар

санах 2-ын тус

207

ЗАРИМ ШҮҮХИЙН ШҮҮГЧИЙНГ ТОМИЛОХ
ТУХАН

Үндэсн хуулийн 51 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэг, Шүүхийн тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийг үндэслэн Шүүхийн ерөнхий амлалтын санал болгосноор Зөмбөөгийн Энхтүлэг Дархан хотын сум дундын шүүхийн шүүгчээр, Хайлаань Алтайнцэгэгийг Дорнод аймгийн дааж амьдрах шатны шүүхийн шүүгчээр, Эрдэнэбаярын Мигмардоржийг Заахан аймгийн сум дундын 1 шүүхийн шүүгчээр, Равдан-жавзлин Урвучинзэгийг Өмнөговь аймгийн сум дундын шүүхийн шүүгчээр, Чойжамцан Энхболдыг Сэлэнгэ аймгийн сум дундын 1 шүүхийн шүүгчээр, Төмөрийн Өнөөийг Ховд аймгийн сум дундын 1 шүүхийн шүүгчээр, Лханаагийн Бямбажавыг Эрдэнэт хот дахь сум дундын шүүхийн шүүгчээр тус тус томилсугай.

Монгол Улсын Ерөнхийлөгч

П. ОЧИРБАТ

МОНГОЛ УЛСЫН ЕРӨНХИЙЛӨГЧИЙН ЗАРЛИГ

1993 оны 12 дугаар

Дугаар 115

Улаанбаатар

сарын 2-ны өдөр

хот

ЕРӨНХИЙ ШҮҮГЧИЙГ ТОМИЛОХ ТУХАЙ

Үндсэн хуулийн 51 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэг, Шүүхийн тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсгийг үндэслэн Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн санал болгосноор Лханаагийн Бямбажавыг Эрдэнэт хот дахь сум дундын шүүхийн ерөнхий шүүгчээр томилсугай.

Монгол Улсын Ерөнхийлөгч

П. ОЧИРБАТ

МОНГОЛ УЛС ДАХЬ ХУУЛЬ ТОГТООХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА

Монгол Улсын Их Хурал өөрийн үйл ажиллагааг эхэлснээс хойшхи жил гаруй хугацаанд нийтдээ 45 шинэ хууль батлан гаргав. Мөн зарим шаардлагатай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, хүчингүй болгох ажлыг нэгэн зэрэг хийж ирлээ. Ийм хуулийн тоо 41 болоод байна. Үүнээс гадна Улсын Их Хурал 137 тогтоол гаргаад байна. Өнөөдрийн байдлаар манай улсад бие даасан 90 гаруй хууль хүчил төгөлдөр үйлчилж байгаа юм. Цаашид урьдчилсан тооцоогоор 100 гаруй шинэ хуулийг Улсын Их Хурлаас гаргах шаардлагатай байна.

Улс орны амьдралд хуулиар зохицуулах асуудал их гардаг бөгөөд Монгол Улсын Их Хурал, Ерөнхийлөгч, Засгийн газар болон төрийн бусад байгууллагын хүрээнд хууль тогтоох ажиллагааны нэгдсэн арга туршлага хэвшиж байна.

Манай улс байнгын үйл ажиллагаатай парламенттай болсноор хууль тогтоох үйл ажиллагаа нарийн журмын дагуу явагдах боллоо. Хуулийн төслийг хэлэлцэж батлах үйл ажиллагаа Улсын Бага Хурлын үед чуулганы хуралдааны дэгээр зохицуулагдаж ирсэн бол өнөөдөр Үндсэн хууль, Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулиар зохицуулагдаж байна.

Монгол Улсын Үндсэн хуульд зааснаар хуулийг Ерөнхийлөгч, Улсын Их Хурлын гишүүн, Засгийн газар санаачлах эрхтэй.

Ерөнхийлөгч, Улсын Их Хурлын гишүүн, Засгийн газар хууль санаачлахдаа нийгмийн шаардлага, өөрсдийн сонгогчдод өгсөн амлалт, үйл ажиллагааны мөрийн хөтөлбөр, иргэд, төр, нам, олон нийтийн байгууллагуудаас ирүүлсэн санал, хүсэлтийг харгалзана.

Хууль, УИХ-ын бусад шийдвэрийн төслийг санаачилж өргөн барихаас өмнө түүнийг боловсруулах ажиллагаанд олон байгууллага оролцож дор заасан байдлаар ажиллана:

Хууль санаачлагчийн өгсөн үүрэг, чиглэлийн дагуу хуулийн төсөл боловсруулах ажилд төрийн яам, тусгай газрууд, Улсын Их Хурлын болон Ерөнхийлөгчийн Тамгын газрууд, Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газар өөр өөрийн чиглэлээр оролцож, хуулийн анхны төслийг бэлтгэж, түүнд холбогдох танилцуулга, судалгаа мэдээг гаргаж өгнө. Тухайн хуулиар зохицуулагдах асуудал, түүний нийгмийн ач холбогдол, хууль санаачлагчийн ажлын бололцоо зэргээс хамааран хууль санаачлах хугацаа янз бүр, ямар нэг хатуу тогтоосон хугацаа байдаггүй.

Хуулийн төсөл боловсруулахад түүний талаар холбогдох нам, тусгай газар, эрдэм шинжилгээний болон нам, олон нийтийн байгууллага, мэргэжлийн хүмүүсийн саналыг аль болох өргөнөөр авдаг бөгөөд шаардлагатай бол тэдгээрийг төсөл боловсруулах ажилд татан оролцуулна. Хэрэв тухайн хуулиар зохицуулагдах асуудал нийгмийн амьдралын өргөн хүрээг хамарч байвал төслийн талаар сонгогчид, нийт иргэдийн санал авч болно. Ийнхүү олон нийтийн санал судлахдаа иргэд, байгууллагаас ирүүлсэн санал, хүсэлт, өргөдөл, төв, орон нутгийн сонин хэвлэлийн нийтлэл, радио, телевизийн нэвтрүүлгийг анхааралтай судалж, шаардлагатай бол асуудлыг газар дээр нь очиж танилцана.

Хуулийн төсөл боловсруулахад манай улсын өмнөх үеийн эрх зүйн зохицуулалтын уламжлал, энэ талаарх түүхийн эх

судалгааныг судлах нь өнц чухал байдаг. Үүний зэрэгцээ одоогийн үйлчилж буй хууль тогтоомжийн үр шийгийг тухай бүр дүгнэж, амьдралд юу нь болж байна, юуг нь өөрчилж нэмж зохицуулах шаардлагатайг тооцно.

Аливаа хуулийн төсөл боловсруулахад гадаад орнуудын практикт төстэй эрхийн акт, тухайн асуудлыг зохицуулж ирсэн түүхийг болон өмнө үеийн туршлагыг өөрийн улсын өвөрмөц нөхцөл байдалтай харьцуулан судална.

Эдгээр асуудлыг боловсруулахад Улсын Их Хурлын дэргэдэх Төр, нийгмийн судлалын Академи, ИУА-ийн холбогдох хувьдсан, Засгийн газрын дэргэдэх Төрийн бодлого, нийгмийн асуудал судлах төв зэрэг эрдэм шинжилгээ, судалгааны байгууллагууд идэвхтэй оролцож байна.

Төслийг өргөн мэдүүлэхээс өмнө Засгийн газар өөрийн саналчдах хуулийн төслийг танхимынхаа хуралдаанаар авч эхэлдэг, зарим үед төслийг сайжруулж дахин боловсруулахад буслах тохиолдол ч гардаг. Засгийн газар танхимаараа зөвшөөр төслийг Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлдэг. Ерөнхийлөгч, Улсын Их Хурлын гишүүд хуулийн төсөл өргөн мэдүүлэхийн өмнө түүнийг зарчмын хувьд Засгийн газартай буюу Улсын Их Хурлын холбогдох Байнгын хороотой зөвшилцөж болно. Итгэж зөвшөөрдөг, нэмэлт боловсруулалт хийхэд заримдаа хэдэн сарын зугаацаа өнгөрдөг бөгөөд төсөл, түүнд холбогдох баримт бичгүүдийг хэд хэд дахин өөрчилж боловсруулах шаардлага гардаг. Энэ бэл оновдор ердийн хэрэг болжээ. Хууль, УИХ-ын бусад шийдвэрийн төслийг өргөн мэдүүлэхээс өмнө хоорондоо сайтар зөвшилцж, саналын эрүүс багасгах нь түүнийг Улсын Их Хурлаар аль болох богино хугацаанд авч хэлэлцэж оновчтой шийдвэрлэхэд ихээхэн ач холбогдолтой байдаг.

Мэргэд Улсын Их Хурлын тухай хуульд элсэсэн дагуу хууль санаачлагч хууль, УИХ-ын бусад шийдвэрийн төслийг УИХ-ын даргад өргөн мэдүүлнэ.

Төслийг өргөн мэдүүлэхэд түүнийг хууль тогтоомжийн техник, хэл зүйн шаардлагад нийцүүлж, бүрдлийг нь хангасан байх ёстой. Төслийг өргөн мэдүүлэхэд протокол хөтлөх бөгөөд хууль, УИХ-ын бусад шийдвэрийн төслийг УИХ-ын даргад гардуулж өгснөөр Улсын Их Хурал түүнийг албан ёсоор хүлээж авсан гэж үзнэ.

Өргөн мэдүүлсэн төслийг УИХ-ын дарга зохих Байнгын хороонд шилжүүлнэ. УИХ-ын Байнгын хорооны дүрэмд хороо

түг бүрийн эрхлэх асуудлыг зарсан билээ. УИХ-ын дарга уг дүнийг баримтлан хуулийн төслийг Байнгын хороонд хуураарна.

Мөнх-Их Хурал төслийг тодорхой үе шаттайгаар авч хэлэлцэж, батална.

1. Байнгын хорооны хуралдаанаар төслийг авч хэлэлцэхэд төслийг УИХ-ын чуулганы хуралдаанд хэлэлцүүлэхээр оруулах, эсхүл дахин боловсруулахад хууль санаачлагчид бүтээх асуудлыг шийдвэрлэнэ. Хуулийн төсөл хууль тогтоомжийн техник, хэл зүйн шаардлага хангаагүй, эсхүл түүгээр дахин зурагдах ёстой асуудлыг төсөлд дутуу тусгасан тохиолдолд төслийг өмсөж буцаадыг бөгөөд эхэлдэг Байнгын хороо хууль санаачлагчтай хамтран төслийг гүйцэтгэн боловсруулж УИХ-ын чуулганы хуралдаанд оруулах.

Их асуудлаар тэд хэдэг хуулийн төсөлд өргөн баригдсан таллоодоод Байнгын хороо хууль санаачлагчтай зөвшөөрлөн төслүүдийг илгээж болно. Харин хууль санаачлагч үүнийг зөвшөөрөхгүй бол Байнгын хороо аль төслийг чуулганы хуралдаанд оруулахыг эцэ шийдвэрлэнэ.

Байнгын хорооны хуралдаанд бусад Байнгын хорооны гишүүд оролдож төслийн таллаар өөрийн санааыг хэлж болно. Тэхдээ тэд санаа хуралдаанд ороолдоггүй.

Байнгын хорооны хуралдаан дээр санаа зөрж байгаа гишүүд хоорондоо зөвшилцөж, улмаар төслийн таллаар хорооны санаа, дүгнэлтийг боловсруулж Улсын Их Хурлын нийт гишүүдэд тарааж эхний хэлэлцүүлэгт бэлтгэнэ.

2. Байнгын хороогоор хэлэлцэгдсэн төслийг УИХ-ын чуулганы анхны хэлэлцүүлэгт оруулна. Анхны хэлэлцүүлгээр урьд нь Байнгын хороон дээрээ УИХ-ын гишүүд хоорондоо санаа тохиролдож чадаагүй, мөн анхны хэлэлцүүлгийн үед шинээр гарч ирсэн зарчмын асуудлуудыг хэлэлцэж шийдвэрлэнэ.

Төслийн анхны хэлэлцүүлэгт хууль санаачлагч идэвхтэй оролдож бөгөөд тэрээр санаачнасан төслийнхөө үзэл санаа, зарчмын асуудлаар өөрийн байр суурийг ойлгуулна. Байнгын хороо төслийн зарчим, үзэл баримтлалын таллаар өөрийн байр суурийг илэрхийлж өөрийн санааыг хууль, УИХ-ын шийдвэрт тусгахад чиглэсэн үйл ажиллагаа явуулна. Үүний тулд өөрийн санааын томтбоолыг нийт гишүүдэд урьдчилан тарааж үгнэлүүднэ. УИХ-ын гишүүн Байнгын хорооноосгоо зарчмын өөр санаалтай бол түүнийгээ нийт гишүүдэд бичгээр тарааж чуулганы хуралдааны үед түүгээрээ санаа хуралдана.

Шаардлагатай тохиолдолд зарчмын саналыг томъёоллыг чуулганы хуралдааны үед боловсруулж тараадаг.

Анхны хэлэлцүүлэг хийхэд төслийг эцсийн хэлэлцүүлэгт бэлтгэх, эсхүл уг шийдвэрийг гаргах шаардлагагүй гэж үзэх буюу дахин боловсруулахаар хууль санаачлагчид буцаах шийдвэрийн аль нэгийг Улсын Их Хурал гаргана.

Анхны хэлэлцүүлгээр тогтсон зарчмын тохиролцоог үндэслэн, гишүүд, хууль санаачлагчийн өгсөн саналыг нэг бүрчлэн хянан үзэж Байнгын хороо төслийг эцсийн хэлэлцүүлэгт бэлтгэнэ.

3. Эцсийн хэлэлцүүлгээр төслийг бүлэг, зүйл, заалт тус бүрээр хэлэлцэж батална. Энэ хэлэлцүүлгээр хууль, бусад шийдвэрийн үг, үсгийг эцсийн байдлаар тогтоож авдаг учир гишүүд саналаа бүрэн томъёолж бичгээр гаргаж өгнө. Анхны хэлэлцүүлгийн үед гараагүй зарчмын асуудлаар эцсийн хэлэлцүүлгийн үед санал хураадаггүй.

Төсөл Улсын Их Хурлаар батлагдахгүй бол түүнийг хууль санаачлагчид буцаах тухай шийдвэр гаргана:

4. Эцсийн хэлэлцүүлгээр баталсан төслийг ажлын хэсэг, УИХ-ын Тамгын газар эцэслэн шийдвэрлэсэн байдлаар нь өөрчлөн найруулж энэхүү найруулгыг Улсын Их Хуралд танилцуулна. Ийнхүү УИХ-ын гишүүд баталсан төсөлтэй бүрэн эхээр нь танилцаж эцсийн хэлэлцүүлгээр шийдсэн утга санаа хууль, УИХ-ын бусад шийдвэрт бүрэн тусгагдсан эсэхийг шалгадаг. Эцсийн найруулга танилцуулах үед аливаа хэлэлцүүлэг хийхгүй гагцхүү «техникийн» шинжтэй асуудлаар санал гаргаж шийдэж болно. Тухайлбал, хууль, шийдвэрийн найруулгыг сайжруулах, үйлчилж буй хууль тогтоомжид нийцэхгүй бол зөрчлийг арилгуулах, батлагдсан боловч тусгагдаагүй орхигдсон, эсхүл буруу тусгагдсан саналыг засч залруулах асуудлыг энэ үе шатанд авч үздэг байна.

5. Ийнхүү хууль, бусад шийдвэрийн эцсийн найруулгыг Улсын Их Хуралд танилцуулсны дараа 72 цагийн дотор түүнийг ёсчлоно. Ёсчлоно гэдэгт хууль, УИХ-ын шийдвэрт дээр хэлсэн найруулгын засваруудыг оруулж, «хууль», «тогтоол» гэсэн албан ёсны хэвлэмэл хуудсан дээр бичиж, бүх алдааг хянаж, улмаар УИХ-ын даргаар дор нь гарын үсэг зуруулж тамга даруулах зэрэг олон ажиллагаа ордог. Гагцхүү ингэж ёсчлогдсон баримт бичиг хууль, шийдвэрийн албан ёсны эх болох бөгөөд түүнээс хийгдсэн хуулбарыг сонин хэвлэлд нийтлэж, эрх зүйн маргаантай асуудал шийдэх хууль ёсны эх сурвалж болно.

6. Хууль, УИХ-ын шийдвэрийг ёсчлогдооноос нь хойш 24 цагийн дотор Монгол Улсын Ерөнхийлөгчид илгээнэ. Ерөнхийлөгч түүнийг хүлээн авснаас хойш 72 цагийн дотор уг хууль, шийдвэрт хориг тавих эсэхээ шийдвэрлэнэ. Монгол Улсын Үндсэн хуульд зааснаар Ерөнхийлөгч хууль, УИХ-ын бусад шийдвэрт бүхэлд нь буюу зарим хэсэгт хориг тавих эрхтэй. Хориг тавьсан тохиолдолд уг хууль, шийдвэрийн биелэлтийг Улсын Их Хурлаар хоригийг хэлэлцэж шийдвэрлэх хүртэл түр зогсооно. Хоригийг хэлэлцээд УИХ-ын гишүүдийн гуравны хоёр нь түүнийг хүлээн аваагүй бол уг хууль, шийдвэр хэвээр үлдэнэ.

Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 53 дугаар зүйлд зааснаар хууль, УИХ-ын бусад шийдвэрийг гаргахуу УИХ-ын Тамгын газрын Ерөнхий нарийн бичгийн даргын зөвшөөрснөөр нийтэлнэ. Улсын Их Хурлаас батлан гаргасан хууль, шийдвэрийг «Ардын эрх» сонин, «Төрийн мэдээлэл» эмхтгэлд хэвлэх бөгөөд эдгээр эхийг албан ёсоор ашиглах ёстой. Дээрх зөвшөөрөлгүйгээр хэвлэгдсэн хууль, УИХ-ын шийдвэрийг албан ёсны гэж үзэхгүй бөгөөд зарим аймаг, хотын хэвлэх үйлдвэрт өөрийн үзэмжээр хууль, УИХ-ын тогтоол хэвлэн нийтэлж байгаа нь хууль зөрчиж байгаа явдал юм.

Хууль, УИХ-ын шийдвэрт өөрөөр заагаагүй бол тэдгээр нь «Ардын эрх» сонинд албан ёсоор нийтлэгдсэнээсээ хойш 10 хоногийн дараа хүчин төгөлдөр болно.

Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 23 дугаар зүйлд зааснаар УИХ-ын чуулганы нээлттэй хуралдаанд иргэдийг юхих журмын дагуу байлцуулж хуулийн төсөл хэлэлцэх ажиллагаатай танилцуулж болно. Энэхүү журмын дагуу иргэд хуралдаанд байлцах талаар УИХ-ын Тамгын газарт сүсэлтээ тавьж, тохирсон өдөр, цагт чуулганы хуралдаанд тууж болно.

УИХ-ын Тамгын газрын Ерөнхий
нарийн бичгийн даргын орлогч,
хуульч Ж. ЭЛБЭГСАЙХАН

МОНГОЛ УЛСЫН ЦАГДААГИЙН БАЙГУУЛААГЫН ТУХАЙ ХУУЛИЙН АГУУЛГА, ОНЦЛОГ

Энэ хууль бол Монгол улсын цагдаагийн байгууллагын анхны хууль мөн. Урьд нь Цагдаагийн байгууллагын тогтоолцоо, зохион байгуулалт, үйл ажиллагааны эрх зүйн үндэс, иргэд цагдаагийн алба хаахтай холбогдсон харилцааг зарлиг, тогтоол, сафдын тушаалаар зохицуулж байсан юм. Хууль ёсныхоо эрх ишиг, сонирхол хөндөгдөхөөр хүн бүр шахуу цагдаагийн байгууллага, түүний алба хаагчдад энг түрүүнт хандаж туслаацаа хүсдэг. Нөгөө талаар цагдаагийн байгууллага хүний эрх, эрх чөлөөг зорчдог гэсэн яриа их гардаг. Ингэхлээр гэмт хэрэг, зөрчлийн халуун мөр дээр ажиллаж, хуулийн манаа болж зогсдог цагдаагийн байгууллагын тухай анхны хууль болсноороо энэ хууль монгол улсын хууль тогтоомжийн дотор чухал байрыг эзлэх болно.

Энэ хууль нь цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагааг Монгол Улсын Үндсэн хуульд нийцүүлэхэд чухал аахам болсон юм. Урьд нь цагдаагийн байгууллага түүний ажилтнуудаар хот суурингийн хөг ариалгуулж, ариун нэвэр салнуулахад эхлээд нийгмийн амьдралын барэг бүх асуудалд орууладаг байв. Энэ нь цагдаагийн байгууллага дэлхий нийтэд хэвшиж тогтсон үндсэн үүргээсээ хазийж, түүний нэр хүнд сулрахад зохих хэмжээгээр нөлөөлсөн юм.

Энэ хуульд заасан ёсоор Монгол Улсын Цагдаагийн байгууллага дор дурдсан үндсэн үүрэг гүйцэтгэх болно.

1) Гэмт хэрэгтэй тэмцэх. Энэ талаар хуулийн 10 дугаар дүнд нийхүү заажээ. «1. Цагдаагийн байгууллага нь гэмт хэрэг, нийгмийн хэм журмын зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх, тэдгээрийн шалтгаан, нөхцөлийг тогтоож арилгахад ажлын хууль тогтоомжид заасан арга, хэрэгслээр хэрэгжүүлнэ.

2. Цагдаагийн байгууллага нь гэмт хэрэг үйлдэхээр бэлтгэж, завдаж байгаа болон үйлдэж байгаа тухай мэдээллийг аймагц таслан зогсоох, учирч болохоор хохирлыг гаргуулахгүй, нэмэгдүүлэхгүй байх шуурхай арга хэмжээ авна.

3. Цагдаагийн байгууллага нь гэмт хэрэг гарсан тухай мэдээллийг хүлээн аймагц түүнийг бүрэн илрүүлэх арга хэмжээ авна.

4. Монгол Улсын хуулиар харьяалуулсан эрүүгийн хэрэгт хэрэг бүртгэх, мөрдөн байцаах ажиллагаа явуулна.»

2) Нийгмийн хэв журам хамгаалах. Энэ талаар хуулийн 11 дүгээр зүйлд дараахь байдлаар тодорхойлжээ. «1. Цагдаагийн байгууллага нь гудамж, талбай, үйлчилгээний газар, нийтийн тээврийн буудал, орон сууц зэрэг олон нийтийн газар хууль тогтоомжоор болон төрийн эрх бүхий бусад байгууллагаас тогтоосон нийтээр дагаж мөрдөх журмыг сахиулж, хувь амьт амгалан тайван байдлыг хамгаална.

2. Цагдаагийн байгууллага нь хуулиар харьяалуулсан захиргааны зөрчлийг шалгаж шийдвэрлэнэ.

3) Цагдаагийн байгууллага нь захиргааны шинжтэй зарим үүргийг гүйцэтгэнэ. «Энэ талаар хуулийн 20 дугаар зүйлд дор дурдсан хэмжээ тогтоосон юм.

1) Монгол Улсын иргэдэд бүртгэлийн дугаар олгож иргэний гэр бүлийн байдалыг тоо бүртгэлийг улсын хэмжээгээр нэгтгэн хөтлөх;

2) Монгол Улсад ирсэн гадаадын иргэд, харьяалаагүй хүмүүс (цагдаагийн байгууллагад бүртгүүлэхээс чөлөөлөгдсөн хүмүүсээс бусад)-ийг эрх бүхий байгууллагын зөвшөөрлийг үндэслэн бүртгэж, нэгдсэн тоо бүртгэлийг хөтлөх. Монгол Улсад оршин сууж байгаа гадаадын иргэд, харьяалаагүй хүмүүсийн талаарх хууль тогтоомжийн биелэлтэд хяналт тавих;

3) хүүхдийг гэмт хэрэг, осол, зөрчлэлд орохоос урьдчилан сэргийлэх ажил зохиож, энэг эх, асран хамгаалагчийн хараа хяналгүй болсон хүүхдийн асуудлыг судалж шийдвэрлэхэд туслалцаа үзүүлэх;

4) зэвсэгт хүчин, бусад цэрэг, улсын аюулгүй байдлыг хангах, хорихоос бусад байгууллага, иргэд галт зэвсэг, сүм хэрэгсэл үйлдвэрлэх, захиалах, худалдах, тээвэрлэх, зээмших жуомын биелэлтэд хяналт тавих;

5) тамга, тэмдэг, баталгааны тэмдэг хийх, ашиглах журмын биелэлтэд хяналт тавих;

6) гэмт хэргийн болон эрүүгийн ял шийтгэгчдийн тоо бүртгэл хөтлөх;

7) гээгдэл эд зүйл, мөнгийг бүртгэн хууль ёсны эзэмшигчид нь олгох, хадгалах асуудлыг хууль тогтоомжийн дагуу шийдвэрлэх;

8) каратэ, самбо зэрэг зэвсэггүйгэр тулалдах арга (мэх)-ын байдлзаны хувилбарыг цэргийн ба цагдаагийн алба хаагч бус хүмүүст зохион бийгуулалттайгаар зааж сургахад хяналт тавих.»

Энэ хууль цагдаагийн төдий бус хүний эрх, эрх чөлөөг хамгаалахад чиглэгдсэн хууль юм. Гэмт явдал байнга өсөн

нэмэгдэж байгаа өнөөгийн нөхцөлд гэмт хэргийг цаг алдалгүй нэрүүлэх, тэмцэх ажлыг эрчимжүүлэх шаардлага зүй ёсоор үүдсэн юм. Гэмт хэрэг, зөрчилтэй эвлэршгүй тэмцэх нь нийгмийн амьдралын хэвийн үйл ажиллагааг хангах, хүний эрх, эрх чөлөөг хамгаалах ажлын нэг хэсэг юм. Энэ чиглэлээр хуулийн 24 дүгээр зүйлд заасан «хойшлуулшгүй ажиллагаа» шинэлэг бөгөөд анхаарал татахуйц асуудал юм.

«1. Гэмт хэрэг, захиргааны зөрчил үйлдэж байгаа болон үйлдсэн тухай үндэслэлтэй сэжигт байгаа үед цагдаагийн эрх бүхий алба хаагч хэрэг бүртгэлт явуулах эсэхийг шийдвэрлэхийн тулд дараахь хойшлуулшгүй ажиллагаа явуулж болно:

1) хүний нэр, хаягийг тодруулах зорилгоор бичиг баримтыг үзэж шалгах;

2) хүний бие тээврийн хэрэгсэл, ачаа тээвэнд үзлэг хийх;

3) иргэд, аж ахуйн нэгж, байгууллагын эд зүйл, хөрөнгө, мөнгө агуулсан байр, саныг битүүмжлэх;

4) гэмт хэрэг, захиргааны зөрчлийг шалгаж шийдвэрлэхэд ач холбогдол бүхий тээврийн хэрэгсэл, эд зүйл, мөнгийг түр хугацаагаар хураан авах;

5) шүүх эмнэлэг, криминалистикийн болон бусад шинжилгээнд зориулж дээж, хурууны хээ, ул мөрний хэв авах;

6) согтууруулах ундаа, мансууруулах, хордуулах бодис хэрэглэсэн эсэхийг шалгах;

7) гэмт хэрэг, захиргааны зөрчлийг нэрүүлэхэд ач холбогдол бүхий мэдээ өгч чадна гэсэн үндэслэл байгаа нөхцөлд иргэнийг тодорхойлолт авах, энэ зорилгоор түүнийг цагдаагийн байгууллагад урьж ирүүлэх;

8) гэмт хэрэг, ослоос урьдчилан сэргийлэх, нийгмийн хэв журам хамгаалах, иргэдийн амь нас, эрүүл мэндэд хохирол учруулах аюулыг таслан зогсоох зорилгоор замын хөдөлгөөний чиглэлийг өөрчилж, энэ тухай орон нутгийн засаг захиргааны байгууллагад илтгэх;

9) тодорхой нутаг дэвсгэр, орон байранд нэвтрэн орох, гарахад хяналт тогтоох;

10) гэмт хэрэг, захиргааны зөрчлийг таслан зогсоох, гэмт хэрэг захиргааны зөрчил үйлдсэн этгээдийг мөрдөн хөөх, оглолт хийж баривчлах үед байгууллага, иргэдийн орон байранд орох.»

Хуульд заахдаа энэхүү зүйлийн 2, 3, 4-т заасан тохиолдолд тэмдэглэл хөтөлж, түүнд цагдаагийн ажилтан, сэжиг-

лэгдсэн хүн, гэрч гарын үсэг зурж байхаар тогтоосон нь хүний эрх, эрх чөлөөг хамгаалах нэгэн баталгаа юм.

Өмнө дурдсан зүйлийн 1, 3 дахь хэсэгт заасан хойшлуулшгүй ажиллагааг хууль бусаар хийсэн гэж үзэж байгаа иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага прокурор буюу цагдаагийн дээд шатны байгууллагын даргад гомдол гаргах эрхтэй. Гомдлыг хүлээн авсан албан тушаалтан 14 хоногийн дотор хянан шийдвэрлэж, харьцангуй гомдол гаргагчид өгнө.

Иргэн гомдлоо шууд шүүхэд гаргах эрхтэй.

Цагдаагийн байгууллагын ажилтны эрх зүй, нийгмийн баталгааг хуульчлан бэхжүүлэхэд энэ хуулиар ихээхэн анхаарал тавьсан боловч: Хуулийн 26 (цагдаагийн байгууллагын ажлын шуурхай байдлыг хангах) 33 (цагдаагийн алба хаагчийн амралт) 34 (цалингийн нэмэгдэл) 37 (цагдаагийн байгууллага, түүний үүргээ биелүүлэх баталгаа) 38 (цагдаагийн алба хаагчид үзүүлэх тусламж, хөнгөлөлт) дутаар зүйл нь чухам эл чиглэлээр хуульд тусгагджээ.

Нэгдмэл төвлөрсөн удирдлагыг нутаг дэвсгэрийн удирдлагатай хослуулах нь цагдаагийн байгууллагын удирдлагын зарчим болохыг хуульчлан бэхжүүлээ. Хуульчлан бэхжүүлсэн эл зарчим ёсоор цагдаагийн төв байгууллага нь дараах чиг үүргийг гүйцэтгэх юм.

«1) гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийгмийн хэв журам хамгаалах төрийн бодлогыг хэрэгжүүлэх;

2) цагдаагийн байгууллагын ажлыг улсын хэмжээгээр нэгтгэн зохион байгуулж, харьяа албад, орон нутгийн цагдаагийн байгууллагыг мэргэжлийн удирдлагаар хангах;

3) аймаг, нийслэлийн Засаг даргатай зөвшилцөн орон нутгийн цагдаагийн байгууллагыг байгуулах, татан буулгах;

4) цагдаагийн байгууллагын зэвсэг техник, тусгай хэрэгсэл, хувцас, бусад материалаар хангах бодлогыг боловсруулаж хэрэгжүүлэх;

5) цагдаагийн байгууллагын боловсон хүчний бодлого боловсруулж алба хаагчийг сургаж бэлтгэх, тэдний мэдлэг, чадварыг дээшлүүлэх арга хэмжээ авах;

6) цагдаагийн алба хаагч, бусад ажиллагчдын эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хамгаалах;

7) цагдаагийн нийт байгууллага, алба хаагчийн үйл ажиллагааг Үндсэн хууль, энэ хууль, бусад хууль тогтоомжид чанд нийцүүлэн явуулах ажлыг зохион байгуулах;

8) гэмт хэрэгтэй тэмцэх, нийгмийн хэв журам хамгаалахтай холбогдсон асуудлаар Монгол Улсын Ерөнхийлөгч, Улсын Их Хурлын дарга, Ерөнхий сайдад мэдээлэл өгч, санал тавих;

9) Монгол Улсын цагдаагийн байгууллагыг төлөөлж дотоод, гадны байгууллагатай харилцах.»

Цагдаагийн байгууллагыг нутаг дэвсгэрийн удирдлагаар дараахь байдалаар хангана.

«1. Аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, тэдгээрийн Тэргүүдэлчид болон Засаг дарга хэрэг бүртгэх, мөрдөн байцаах, гүйцэтгэх ажил, цагдаагийн дотоод албаны дүрмээр зохицуулагдахаас бусад асуудлаар нутаг дэвсгэрийн цагдаагийн байгууллагыг удирдана.

2. Цагдаагийн дээд шатны байгууллага нь нутаг дэвсгэрийн цагдаагийн байгууллагын даргыг томилох, чөлөөлөхдөө тухайн шатны Засаг даргатай зөвшилцөнө.

3. Засаг дарга нь тухайн нутаг дэвсгэрийн цагдаагийн байгууллагын хэвийн ажиллах нөхцөлийг бүрдүүлэх, цагдаагийн байгууллага, алба хаагчийн орон байр, хүнс, тээвэр, холбооны хангамжийг дээшлүүлэх, томилогдон очсон алба хаагч, түүний гэр бүлийн гишүүдийн аж амьдралыг төвхнүүлэхэд туслалцаа өгөх арга хэмжээ авна.»

Энэ хуулиар цагдаагийн байгууллага, алба хаагчийн зөвсөг, тусгай хэрэгсэл тэдгээрийн жагсаалт, хэрэглэл журмыг тодорхой заасан юм.

Цагдаагийн байгууллагад иргэд, аж ахуйн нэгж, байгууллагаас үзүүлэх туслалцааг эл хуулиар бэхжүүлэв. Хуулийн 47 дугаар зүйлд «1. Цагдаагийн байгууллага үүргээ биелүүлэхэд нь иргэд, аж ахуйн нэгж байгууллага дэмжлэг туслалцаа үзүүлнэ.

2. Иргэд аж ахуйн нэгж, байгууллага үйл ажиллагаа явуулахдаа гэмт хэрэг гарах, нийгмийн хэв журам зөрчигдөх нөхцөл бүрдүүлэхгүй байх, урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ авна» гэж заасан.

Цагдаагийн байгууллагад иргэдээс үзүүлэх туслалцааны эрх зүйн үндсэн хэлбэр нь «цагдаагийн туслалцааны ажилтан» юм. Энэ тухай хуулийн 48 дугаар зүйлд дор дурдсан байдлаар томъёолов:

«1. Цагдаагийн байгууллага 18 насанд хүрсэн иргэнийг, өөрийн нь зөвшөөрснөөр туслалцааны ажилтан ажиллуулж болно.

2. Цагдаагийн байгууллага туслах ажилтантай гэрээ байгуулж, түүнд туслах ажилтны хариуцах ажил, талуудын харилцан хүлээх үүрэг, олгох хөлс, гэрээ цуцлах үндэслэлийг танин.

3. Цагдаагийн туслах ажилтны дүрмийг энэ хуульд нийцүүлэн Засгийн газар батална.

4. Цагдаагийн туслах ажилтан хүний эрх, эрх чөлөөг хүндэтгэж, Үндсэн хууль, хууль тогтоомжийн бусад актыг чанд салгаж, зөвхөн гэрээнд заасан үүргийг биелүүлдэг.

5. Цагдаагийн туслах ажилтныг хэрэг бүртгэх, мөрдөн байцаах ажиллагаа гүйцэтгүүлж болохгүй.

6. Цагдаагийн туслах ажилтан гэмт хэрэг, захиргааны зөрчил гарсан газар, үл мөрийн хамгаалах, сэжиглэгдсэн болон гэрч болох хүмүүсийн бичиг баримтыг шалгаж хаягийг тогтоох, хэв журам сахих талаар иргэд аж ахуйн нэгж, байгууллагад шаардлага тавих, гэмт хэрэг, захиргааны зөрчил үйлдсэн этгээдийг цагдаагийн байгууллагад хүргэх эрхтэй.

7. Цагдаагийн туслах ажилтан гэмт хэрэг, захиргааны зөрчил гарсан тухай төрийн зохих байгууллагад яаралтай мэдэгдэх шаардлагатай үед байгууллага, иргэдийн холбооны хэрэгслийг ашиглаж болно.

8. Энэ хуулиар олгосон эрх хэмжээнийхээ хүрээнд цагдаагийн туслах ажилтны тавьсан шаардлагыг иргэд, аж ахуйн нэгж байгууллага, биелүүлэх үүрэгтэй.

9. Цагдаагийн туслах ажилтныг үүргээ биелүүлсэнтэй нь холбогдуулан доромжилсон, зиналхийлсэн, бусад хохирол учруулсан, туслах ажилтны тавьсан хууль бичиг шаардлагыг зөрчсөн үл биелүүлсэн, эсэргүүцсэн этгээдэд эрүүгийн ба захиргааны дарвууллагын тухай хууль тогтоомжид заасан хариуцлага хүлээлгэнэ.

Цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагаанд тавих хяналт шалгалтыг хуульд тодорхой заасан юм. Энэ тухай хуулийн 55 дугаар зүйлд тодорхой байгаа. Тухайлбал:

«1. Монгол Улсын Ерөнхийлөгч, Улсын Их Хурал, Засгийн газар орон нутгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал, түүний Тэргүүлэгчид, Засаг дарга, төрийн хяналтын албад тус тусын эрх хэмжээний дотор цагдаагийн байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт тавина.

2. Монгол Улсын Прокурорын байгууллага нь цагдаагийн байгууллагын хэрэг бүртгэх, мөрдөн байцаах, ял эдлүүлэх ажиллагаанд хяналт тавина.

3. Монгол Улсын Цагдаагийн төв байгууллага нь цагдаагийн нийт байгууллага, алба хаагчийн үйл ажиллагаанд, цагдаагийн байгууллагын дарга, захирэгч нар тухайн байгууллагын алба хаагчдын өдөр тутмын ажилд дотоодын хяналт тавьж, хууль тогтоомж, цагдаагийн алба хаагчийн ёс зүй, хүний эрхийг зөрчих илрэлтэй тэмцэж, шалтгаан, нөхцөлийг арилгах арга хэмжээ авна.

4. Тодорхой нутаг дэвсгэр харивцсан нийтлэг үүрэг бүхий цагдаагийн байгууллага, алба хаагч жилд нэгээс доошгүй удаа оршин суугчид ба түүний төлөөлөгчдөд тайлан тавина гэж заасан юм.

Ийнхүү цагдаагийн байгууллагын тухай хууль нь зөвхөн цагдаагийн тухай биш цагдаа ба иргэний хоорондын харилцааны тухай, хүний эрх, эрх чөлөөг хамгаалах тухай, гэмт хэрэг, зөрчилтэй тэмцэх тухай хууль юм.

Улсын Их Хурлын гишүүн
С. НАРАНГЭРЭЛ